

Linnéuniversitetet

Kalmar Växjö

Kandidatuppsats

Barnets bästa

*En kvalitativ studie av familjerättssekreterarens
arbete med barns delaktighet i samarbetsamtal*

*Författare: Rebecka Ahlberg
Handledare: Frans Oddner
Examinator: Torbjörn Forkby
Termin: VT18
Kurskod: 2SA47E*

Abstrakt

Author: Rebecka Ahlberg

Title: The child's best - A qualitative study on the family law secretary's work on children's participation in collaborative talks.

Supervisor: Frans Oddner

Assessor: Torbjörn Forkby

The purpose of this study was to investigate how family law secretaries in Sweden works with fulfilling the best interests of the child in collaboration talks and how they get children involved in the process. I have performed five semi-constructed interviews with family law secretaries from different municipalities. In order to achieve broader answers to my questions I have chosen to use a qualitative method. This method was also chosen to enable the possibility of follow-up questions. I gathered data from previous research in this area by searching after these keywords; child's best, collaboration talk, custody, family law, children's participation in investigations. The collected data was then analyzed with three different theories; Michael Lipsky's theory about grass root bureaucrats, Svensson, Johansson & Laanemets' theory about the social worker role and Roger Hart's participation model. The participants that were interviewed all stated that it was difficult to fulfill the child's best as it is an open concept that can be interpreted differently depending on the secretary's individual knowledge and scope. Among the participants there were some of them that had deeper knowledge concerning the principle of the child's best. This knowledge had been achieved through further education which ensures higher certainty that the child's best has been fulfilled, but also raises awareness on when participation of the child in collaboration talk is possible. For those secretaries that are lacking this deeper knowledge in this principle agree that there are difficulties to ensure that the child's best has been fulfilled. Because of the difference in knowledge there were variances in deciding when it was possible for a child to participate in the collaboration talk. Some of the secretaries thought that it was important to get the children involved in collaboration talks, but some thought that collaboration talks were not a platform for small children to participate in. This means that children are encountered in different ways depending on which family law secretary they meet and in what municipality the collaboration talk is held in.

Keyword

Best interest of the child, collaboration talk, Custody disputes, Family Law, Children's participation in investigations.

Tack

Jag vill rikta ett tack till mina intervjupersoner som tog sig tid att berätta om sitt arbete och reflektioner kring sina förhållningssätt. Ni har givit mig en oförglömlig kunskap och en drivkraft till att göra denna studie färdig. Sedan vill jag tacka min familj som givit mig stöd i svåra situationer under studiens gång, utan er hade jag inte varit där jag är idag.

Innehåll

1 Inledning	1
2 Problemformulering	4
2.1 Syfte	5
2.2 Frågeställningar	5
3 Tidigare forskning	6
3.1 Barnets bästa	6
3.2 Samarbetssamtal	7
3.3 Barns delaktighet	9
3.4 Konflikter mellan föräldrar	10
3.5 Relevans av tidigare forskning	11
4 Teori	12
4.1 Gräsrotsbyråkrater	13
4.2 Gräsrotsbyråkraten som policyutformare	14
4.3 Klientprocess	14
4.4 Socialarbetarrollen	15
4.5 Harts delaktighetsmodell	16
5 Metod	18
5.1 Vetenskapsteoretisk ansats	18
5.2 Metodval	18
5.3 Förförståelse	19
5.4 Semistrukturerade intervjuer	20
5.5 Urval	20
5.6 Studiens genomförande	22
5.7 Bearbetning av analys och empiriskt material	22
5.8 Reliabilitet och Validitet	23
5.9 Metoddiskussion	24
5.10 Forskningsetiska överväganden	25
6 Resultat och analys	26
6.1 Tolkning av barnets bästa	27
6.2 Barns delaktighet i samarbetssamtal	35
6.3 Bedömning av föräldrars utsagor	40
7 Avslutande diskussion	43
Referenser	46
8 Bilagor	I

1 Inledning

I socialtjänstlagen (SOL) 2 § regleras det att vid åtgärder som rör barn ska barnets bästa särskilt beaktas. Det fastställs även att vid beslut eller andra åtgärder som rör vård- eller behandlingsinsatser gällande barn ska det som är bäst för barnet vara avgörande.

Barnets bästa beskrivs vara en grundpelare i alla beslut som rör barnfrågor och inom FN:s barnkonvention är grundprincipen att detta ska beaktas och tas hänsyn till i alla barnutredningar. Det föreligger att vid alla barnavårdsutredningar ska beslut och åtgärder utgå ifrån att barnets bästa är ett centralt perspektiv under hela utredningen. Barnets vilja ska tas i beaktande samt tillförsäkra att barnet har en väl fungerande omvårdnad och inte utsätts för risker för sin egen hälsa (FN: konvention om barns rättigheter 1994).

I enlighet med 5 kap 3§ i Socialtjänstlagen (SoL) (SFS 2001:453) fordras det av svenska kommuner att erbjuda familjerådgivningen som innefattas av bland annat samarbetsamtal, som syftar till att hjälpa föräldrar i konflikt gällande sina gemensamma barns boende, vårdnad och umgänge. I 6 kap 2 a§ första stycket i Föräldrabalken (FB) (SFS 1949: 381) framkommer att barnets bästa ska vara avgörande vid alla beslut som rör dennes vårdnad, boende och umgänge. För att barnets bästa ska anses bli uppfyllt krävs det att socialsekreterarna ser till det individuella fallet med hänsyn till barnets situation, personliga intressen och behov. Att arbeta efter barnets bästa innebär att barnet ska respekteras som en individ med egna rättigheter. Anna Singer (2012) som är professor i civilrätt menar på att det är vanligt förekommande att barn saknar kunskap om sina rättigheter, och poängterar därmed hur viktigt det är att hjälpa barnet att förstå sina rättigheter och bjuda in till delaktighet i utredningarna.

Föräldrar som är oense om sina barns boende, umgänge och vårdnad vid en separation har möjligheten att nyttja samarbetsamtal som fungerar genom sakkunnig ledning av en tjänsteman inom familjerätten. Utgångspunkten för samarbetsamtalen är att föräldrarna ska få hjälp att enas om vad som är bäst för barnet. Och att målet blir en fungerande lösning i samförstånd för alla inblandade parter. Då föräldrarna inte själva ansöker om samarbetsamtal kan domstolen besluta, i de fall där domstolen anser att det ligger i barnets intresse att sakkunnig rådgivning behövs angående föräldrarnas beslut (Socialstyrelsen 2012).

Utifrån den nya lagändringen 2006 som skulle stärka barnets möjlighet att komma till tals i utredningar och synliggöra barnperspektivet. Följde socialtjänsten på uppdrag av regeringen 2010 upp den nya lagändringen för att se hur den fungerade i praktiken. I tidigare lagstiftning har det krävts att socialnämnden ska lyssna och i den mån det anses lämpligt tala med barn som ingår i utredningar som gäller vårdnad, umgänge och boende. I och med att den nya reformen erhöles en större uppmärksamhet och förstärkning av barns rätt och möjlighet att komma till tals (socialstyrelsen 2011).

Barnets bästa är således en allmän utgångspunkt och i 6 kap 2 a§ första stycket i Föräldrabalken (FB) (SFS 1949: 381) framgår det att principen ska vara avgörande och ligga till grund för alla beslut som berör barnet. Karin Röbbäck (2012) som är socionom och lektor i socialt arbete förklarar att reglerna i föräldrabalken många gånger riktar sig till föräldrarna och skapar en grund för deras rättigheter. Detta resulterar i att barnperspektivet inte synliggörs och att barnets bästa anses uppfyllt och tillgodosett när föräldrarna är överens och kommit fram till en överenskommelse.

Johanna Schiratzki (2010) är en svensk professor i rättsvetenskap och menar på att barnets bästa är en dynamisk princip som omfattar olika områden i samhället som är under ständig utveckling. Genom att arbeta utifrån barnets bästa utgår den professionella från vad som är barnets bästa gällande den rådande situationen och relaterar sådant som rör barnet personligen, exempelvis hur barnets boende ska se ut. I varje specifik situation måste socialsekreteraren avgöra utifrån principen vad som är barnets bästa, det går inte att beskriva allmänt eller generellt vad principen innebär. Då gäller det istället att utgå ifrån varje enskilt barn och se vad som anses som dennes bästa (Schiratzki 2010).

Röbbäck (2012) menar på att begreppet och perspektivet barnets bästa inte är självklart definierat, vilket öppnar upp för olika tolkningar hos socialsekreterarna som bemöter barnet och skapar stort handlingsutrymme. Detta bidrar till att det inte säkert går att fastställa när barnets bästa uppfyllts. Snarare anses det uppfyllt utifrån den individuella tolkningen som socialsekreterarna gör. Handlingsutrymmet i relation till lagens formuleringar och särskilt begreppet barnets bästa gör att varje socialsekreterare får göra egna tolkningar och jobba med vad de anser ska vara uppfyllt för att barnets bästa ska vara tillgodosetts. Enligt 6 kap. 2 b § FB framkommer det att vid fråga om vårdnad

ska hänsyn till barnets vilja tas, med beaktande av dess ålder och mognad. På vilket sätt barnets röst ska höras bestäms av de som har hand om utredningen, i denna text är det familjerättssekreterare som gör bedömningen kring barnets bästa i samarbetsamtal. De har ett stort handlingsutrymme och hur detta används för att argumentera för om barnets röst ska uppmärksammas är i fokus här. Om barnets rätt att göra sin röst hörd inte beaktas resulterar det i att de inte blir delaktiga. Därmed ligger det ett stort ansvar på sekreterarna att kunna använda sitt handlingsutrymme på ett sätt att barnet blir delaktiga – i enlighet med lagstiftarens intentioner jmf med Röbbäck (2012).

Socialtjänsten erbjuder samarbetsamtal för att hjälpa föräldrar som inte är överens hur de ska anordna barnens boende, vårdnad och umgänge efter en separation.

Samarbetsamtal syftar till att få föräldrar att slippa tvister och processer i domstol och därmed lära sig att samtala och komma överens om förhållanden som rör deras barn.

Grundsynen är att överenskommelse mellan föräldrarna alltid fungerar som ett bättre alternativ än en tvist dem emellan. Ett sådant förhållningssätt kräver dock att föräldrarna kan se förbi sina egna viljor och känslor och se vad som är bäst för barnet (Singer 2012). Härtill kan det skapas svårigheter för föräldrar som inte kan komma överens att ha förmågan att avgöra vad som är barnets bästa i den rådande situationen. Härmed är det viktigt att som familjerättssekreterare kunna uppmärksamma barnets bästa i situationen och att barnets perspektiv även beaktas jmf med Rystedt (2009).

Även om samarbetsamtalen lett till att föräldrarna blivit överens och satt upp ett mål för till exempel boendet för barnet, behöver inte det innebära att barnets bästa framkommit. Margareta Hydén och Lars- Christer Hydén (2002) som är professorer i socialpsykologi förklarar att en överenskommelse istället kan vara resultatet av vad som i samarbetsamtal präglats av den förälder som haft starkast åsikter och kunnat göra sin röst hörd. Därmed ligger ett stort ansvar på familjerättssekreteraren som håller i samarbetsamtalen att denne har förmågan att lyssna på föräldrarna och skapa sig en egen uppfattning av vad barnets bästa är i situationen jmf med Hydén och Hydén (2002). Detta genom att skapa delaktighet för barnet att höras i samtalen, där bedömning efter barnets ålder och mognad ska göras och dennes vilja att göra sin röst hörd.

Psykologerna Bente Öberg och Gunnar Öberg (2006) menar att barnets roll i samarbetsamtal är väsentlig, men uppmärksammar att i majoriteten av alla fall används barnet för att spela ut den andre föräldern och tvingas välja parti i vårdnadsfrågan, utan att få ge sin egen syn på saken. I många fall där barnet blivit indragen i föräldrarnas konflikt skuldbelägger de sig själva för att föräldrarna inte kommer överens, vilket skapar stora problem för barnet. Öberg och Öberg förklarar att det är viktigt att uppmärksamma barnets vilja och behov för föräldrarna, så att de gemensamt kan komma fram till vad som är det bästa för barnet.

2 Problemformulering

Bedömningar av vad som utgör barnets bästa och när det anses vara uppfyllt skiljer sig åt mellan socialsekreterarna som gör olika bedömningar på grund av vilka kunskaper de besitter. Enligt Schiratzki (2010) så använder sig socialsekreterarna av sitt handlingsutrymme för att kunna tolka kring begreppet barnets bästa.

Handlingsutrymmet skapas utefter organisationens mål och riktlinjer det vill säga hur stor påverkan socialsekreterarna har att utgå ifrån sina egna kunskaper i bedömningen. Handlingsutrymmet skapas även med hjälp av personliga erfarenheter och kunskaper inom ämnet, vilket i sin tur resulterar i förmågan att arbeta med principen barnets bästa i samarbetsamtalen. När familjerättssekreterare inom familjerätten möter föräldrar där det har uppstått oenigheter gällande beslut rörande sina gemensamma barn ska familjerättssekreterarna hjälpa föräldrarna att ta de beslut som anses vara de bästa för barnet jmf med Schiratzki (2010).

I genomgång av tidigare forskning om mitt ämne så har studiens syfte formulerats då jag bedömer att det finns en kunskapslucka mellan vad lagtexten reglerar om barnets bästa och hur det ibland fungerar i praktiken. De studier som gjorts tidigare och som berör familjerättssekreterarnas arbete är ganska få och där den senaste gjordes för 6 år sedan. Vilket gör att jag anser att det behövs mer inblick i familjerättssekreterarnas arbete med barnets bästa och delaktighet i samarbetsamtal. Forskning som gjorts på ämnet tidigare av bland annat Öberg och Öberg (2006), Hydén och Hydén (2002), Rystedt (2012) visar på att det finns stora svårigheter att enas om vad begreppet barnets bästa är, samt hur delaktiga barnen ska göras i samarbetsamtalen. Forskarna menar på att samarbetsamtalen ibland kan vara problematiska då det läggs stor vikt på föräldrarnas rådande konflikt och inte på att skapa delaktighet för barnen, där barnens

perspektiv inte synliggörs. Därmed finns det en stor lucka mellan ambitionen att fastslå att barnets bästa alltid ska beaktas i jmf med 6 kap 2a§ första stycket (FB) som stadgar att barnets bästa ska vara avgörande vid alla beslut rörande vårdnad, boende och umgänge, och att skapa delaktighet för barnen i samarbetsamtalen. Min studie ämnar att studera familjerättssekreterarnas arbete utifrån den nya lagändringen som tillkom 2006 där barns delaktighet skulle möjliggöras och i de fall det ansågs lämpligt förstärka barnens rätt att komma till tals i barnutredningar. Då en del av de tidigare studierna gjordes innan lagändringen trädde i kraft ämnar min studie att belysa om familjerättssekreterarna aktivt arbetar med barns delaktighet i samarbetsamtalen och deras rätt att komma till tals och hur de tolkar kring begreppet barnets bästa.

Genom att uppmärksamma familjerättssekreterarnas praktiska arbete med barns delaktighet i samarbetsamtal utifrån teorier som gräsrotsbyråkrater, socialarbetarrollen och Harts delaktighetsmodell ämnar min studie att förstå om familjerättssekreterarna aktivt arbetar med att bjuda in barnen till delaktighet. Detta för att barns delaktighet skapar möjligheten till att uppmärksamma barnens perspektiv och viljor, och genom en ökad medvetenhet kring relevansen av barns delaktighet kan detta få läsare av studien att förstå vikten av att låta barns röst komma till tals. Genom att säkerhetsställa att alla barn blir behandlade på ett likvärdigt sätt i samarbetsamtal där de får möjlighet att påverka sin situation i den utsträckning de själva vill och har förmågan till.

2.1 Syfte

Syftet med denna studie är att genom kvalitativa intervjuer med familjerättssekreterare undersöka hur de arbetar för att göra barn delaktiga i samarbetsamtal, detta för att problematisera principen barnets bästa.

2.2 Frågeställningar

1. Hur tolkar familjerättssekreterare principen barnets bästa?
2. Hur arbetar familjerättssekreterarna utifrån principen för att lösa barns boende, vårdnad och umgänge vid föräldrars separation?
3. Hur förhåller sig familjerättssekreterarna till barns delaktighet i samarbetsamtal?

3 Tidigare forskning

Tidigare forskning belyser studiens ämne det vill säga forskning inom samarbetsamtal med fokus på principen barnets bästa och barns delaktighet. Sökningen gjordes parallellt med uppsatsskrivandet och följande databaser var aktuella för att få fram relevant tidigare forskning: LIBRIS, SwePub och Social service abstracts. Sökorden jag använde mig av var barnets bästa, vårdnadstvister, samarbetsamtal, vårdnadsutredningar och familjerätten. Kapitlet är indelat i fyra avsnitt med teman som barnets bästa, samarbetsamtal, barns delaktighet och konflikter mellan föräldrar. Sedan avslutar jag med en sammanfattning av den tidigare forskningen där relevans av min studies syfte uppmärksammas.

3.1 Barnets bästa

Johanna Schiratzki (1997) är en svensk professor i rättsvetenskap och har skrivit en avhandling gällande vårdnad och vårdnadstvister om begreppet barnets bästa med en rättsdogmatisk metod vilket innebär att majoriteten av materialet utgörs av lagtext, lagförarbeten, juridisk litteratur samt prejudicerande domar. Begreppet barnets bästa har en stor betydelse i vårdnadsfrågor men begreppets innebörd är något grumlig. Avsaknaden av en konkret definition av begreppet gör att det bedöms som ett öppet koncept, vilket resulterar i att bedömningen blir olikartad, och vad som anses som barnets bästa kan få ett stort varierande innehåll. Ett sådant innehåll påverkas av kulturella och sociala företeelser, vilket resulterar i att begreppet tolkas utifrån vad som i enlighet med empirin är den vanligaste levnadsformen för ett barn (Schiratzki 1997). I samband med vårdnadstvister görs en del antaganden om barnets bästa, ett antagande som uppkom under 70-talet och ännu råder är att barnets bästa är överensstämmande med gemensam legal vårdnad i stora delar av västvärlden. I Sverige är frivillig gemensam vårdnad samstämd med barnets bästa. Denna hypotes motiveras med att barn mår bäst av att ha ett nära umgänge och stark relation med båda sina föräldrar.

Rättssociologen Annika Rejmer (2003) har genomfört en studie gällande tingsrättens funktion vid handläggning av vårdnadskonflikter med utgångspunkt barnets bästa. Studien som analyserar utredningar belyser relationerna mellan föräldrarna och samhället gällande konflikten som tingsrätten handlägger. Denna handläggning ska enligt föräldrabalken utgå ifrån ett barnperspektiv och Rejmer uppmärksammar att de professionella aktörerna inte alltid besitter kunskap för att kunna bedöma utifrån det

perspektivet. I enlighet med vad Rejmer (2003) anser så behövs ett barnperspektiv för att kunna tillgodose barnets bästa. I Rejmers (2003) studie framkom även att barnen väldigt sällan blir hörda i vårdnadsutredningarna. I de fall där barnets vilja uppmärksammats var barnet tolv år eller äldre. Utredningarna som studerades hade dock gjorts före lagändringen som regleras i föräldrabalken där barnets vilja skrevs in. Rejmer beskriver att domstolen har möjligheter att inhämta ytterligare information genom att låta barnets röst bli hörd i rätten, men då lämpligheten att göra barnet delaktig ofta är omdiskuterat och görs därför väldigt sällan. I studien uppmärksammades det att även i domarna framkom det att informationen gällande barnet var knapphändigt, det enda som gick att finna var barnets namn, ålder, kön och i vissa fall något citat från vårdnadsutredningen. Därmed var det mycket svårt att fastställa att barnets bästa i ett subjektivt perspektiv blivit uppfyllt.

3.2 Samarbetssamtal

Tidigare refererade Eva Rystedt (2012) har skrivit en artikel i socialt arbete som berör en studie som gjorts i Sverige gällande samarbetssamtal och hur detta är en viktig del i att arbeta med familjer med oenigheter i samband med deras separation. Studiens syfte handlar om huruvida samarbetssamtal är en effektiv metod för att nå en överenskommelse mellan föräldrarna, med utgångspunkt i barnets bästa, detta utifrån intervjuer med familjerättssekreterare. Rystedts studie fokuserar även på att barnets bästa ska ligga till grund i alla beslut som berör rättslig vårdnad, boende och umgänge. I föräldrabalken är det här lagstadgat men då begreppet barnets bästa öppnar upp för tolkningar så kan besluten bli olika beroende på beslutsfattaren. Socialarbetaren ska utgå ifrån barnets rådande situation samt individuella behov för att barnets bästa ska anses vara uppfyllt. Dock brukar barnets bästa bedömas vara tillgodosett när föräldrarna blivit eniga. Förarbeten till lagen poängterar att det oftast är föräldrarnas uppfattning om barnets situation som tas i beaktning, istället för att se till barnets bästa (Rystedt 2012).

Studien påvisar att samarbetssamtal inte låter barn komma till tals i första hand. Det är lagstadgat att barnet har rätt att få sin vilja och åsikt hörd men då samarbetssamtal oftast ses som en förhandling mellan föräldrarna kan detta bidra till att barnet hamnar i skymundan. En viktig analys i denna studie är att fokus sällan har varit på barnets bästa utan enbart varit anledningen till mötet. Ingen information framträdde heller där det

klargjordes att konfliktlösning mellan föräldrarna var en viktig del för att kunna nå fram till vad som var bäst för barnet (Rystedt 2012).

Margareta Hydén och Lars-Christer Hydén (2002) har under en treårsperiod genomfört en undersökt med fokus på hur familjerättssekreterarna arbetar med föräldrar i samarbetsamtal för att uppmärksamma barnets bästa. Det framkom att familjerättssekreterarna förde in barnets perspektiv på två olika sätt. Det ena sättet genom att direkt fråga föräldrarna hur de tror och upplever att barnet uppfattar föräldrarnas konflikter och vad det kan ha för konsekvenser för barnet. Familjerättssekreterarna förde också in barnets perspektiv genom att bjuda in till delaktighet och identifiera hur barnet upplever sina hemförhållande och den rådande konflikten mellan föräldrarna.

Gunnar Öberg och Bente Öberg (2006) har haft ett samarbete med socialtjänsten i Stockholm och där de kom i kontakt med 15 slumpmässigt utvalda föräldrapar som var aktuella inom samarbetsamtal. De föräldrarna som inte var överens gällande sina barns boende, umgänge och vårdnad i samband med sin separation erbjöds samarbetsamtal. Syftet var att leda föräldrarna till en gemensam lösning i samförstånd istället för att bli föremål för en vårdnadsutredning. Studiens syfte var att undersöka om det fanns en utvecklingslinje från ett möte till ett annat. Detta för att kunna skapa ett fungerande underlag som skulle hjälpa andra föräldrar att bli eniga kring barnens vårdnad i samband med en separation. Familjerättssekreterarnas uppgift var att hjälpa föräldrarna att samarbeta bättre än de gjort förut och skapa tydlighet hos föräldrarna när de haft svårigheter med att fatta beslut och klargöra för vad som vore det bästa för barnet. Öberg och Öberg (2006) förklarar att barnet är en väsentlig aspekt vid samarbetsamtal och att barnet ska stå i centrum för föräldrarnas överenskommelse. Det framkom att i majoriteten av fallen fanns det ett uttryck för en oavslutad emotionell separation mellan föräldrarna, vilket resulterade i att de inte alltid kunde se med "klara ögon" utan va fast i sin konflikt. Av denna anledning inledde de samtalen med en förälder i taget, detta för att de inte skulle bli så påverkade av varandra, annars fanns det en risk att barnet spelades ut mellan föräldrarna.

I många fall där barnet blir indragen i föräldrarnas oenigheter och tvingas välja sida, skapas en stor skuldbeläggning hos barnet där de anser att det är deras fel att föräldrarna

ligger i konflikt med varandra. Härmed är det av största vikt att skapa en miljö där barnet känner sig tryggt, men även delaktigt där den får möjlighet att ge sin bild av hur den upplever föräldrarnas konflikt (Öberg och Öberg 2006). Om barnet förbises och inte görs delaktig finns det en risk för komplexa problem där barnet lasta sig själv för familjens problem, därmed är det viktigt att som familjerättssekreterare vara uppmärksam på hur barnen mår och har behov av.

Min studie har för avsikt att belysa hur familjerättssekreterare aktivt arbetar för att skapa delaktighet för barnen i samarbetsamtal. Rystedt belyser att samarbetsamtal inte är en gynnsam plattform för barn att komma till tals, men utifrån den nya lagändringen 2006 så ska barn erbjudas delaktighet i de fall det anses lämpligt utifrån ålder och personlig mognad. Min studie ämnar belysa hur familjerättssekreterarna arbetar med barns delaktighet för att uppmärksamma att barnets bästa uppfylls.

Utifrån Hydén och Hydén undersökning där de fokuserade på hur familjerättssekreterarna arbetade för att uppmärksamma barnets bästa och skapa delaktighet ämnar jag att göra liknande med min studie, skillnaden är att deras undersökning framställdes innan lagändringen 2006. Härmed vill jag se om det blivit skillnaderna mellan hur familjerättssekreterare arbetade med barns delaktighet i samarbetsamtal före lagändringen och efter.

3.3 Barns delaktighet

Tidigare nämnda Karin Röbbäck (2012) har skrivit en avhandling som belyser barns situationer i rättsliga processer gällande vårdnad, umgänge och boendetvister. Det centrala temat för avhandlingen är hur familjerättssekreterare och domare bedömer barnavårdsutredningar med utgångspunkt i barnets delaktighet. Röbbäcks (2012) bakgrundsfakta för avhandlingen grundar sig i att barnets bästa ska beaktas i alla utredningar samt att de även har rätt att vara delaktiga i den process som rör sitt boende och umgänge med föräldrarna. I enlighet med 6 kap 1 § FB ska barn skyddas från utsatthet och samt vara delaktiga i familjerättsliga beslut som berör dem själva, vilket gör att det ligger ett stort ansvar på de som anses sakkunniga och har som mål att hjälpa familjen till ett enigt beslut. Avhandlingens resultat visar att det är av yttersta vikt att barnet blir uppmärksammat och bjuds in till delaktighet där möjlighet ges att de får komma till tals. Detta för att säkerställa att barnets bästa överensstämmer med det föräldrarna anser är det bästa för samtliga familjemedlemmar. Forskaren presenterar en ändring i lagstiftningen år 2006 som berör familjerättsliga tvister som skulle resultera i

att domstolen och socialnämnden skulle öka barns delaktighet för att lättare kunna bedöma de risker som de eventuellt utsätts för. Reformen skulle möjliggöra chansen att upptäcka om ett barn far illa eller på något sätt lever under missgynnsamma förhållanden genom att utgå ifrån barnets perspektiv.

Avhandlingens resultat visar att det fortfarande sker ett betydande antal fall där barns viljor inte alls framkommer och tas hänsyn till, även fast den nya reformen resulterade i att domstolen tog större hänsyn till barnets vilja i samband med förhandlingarna. Röbbäck (2012) uppmärksammar att domstolen individanpassar sin bedömning kortsiktigt utefter barnets behov. Däremot i ett längre perspektiv valde rätten att inte individanpassa besluten utan istället bedöma utifrån generella riktlinjer vad som är barnets bästa. Detta resulterade att det enskilda barnets önskemål inte alltid överensstämmer med rättsens beslut, detta för att barnet inte fått vara delaktig och förklara sitt perspektiv.

3.4 Konflikter mellan föräldrar

I en artikel av Saini Michael Black och Tara Lwin (2012) uppmärksammas den pågående konflikten som kan ske mellan separerade föräldrar och hur detta kan påverka och utmana barnavårdsutredare. När en konflikt uppstår mellan tidigare partners är det inte ovanligt att dessa anklagar varandra för olika saker, allt för att de ska anses ha rätt i vårdnadstvisten. Det är barnavårdsutredarnas arbete att undersöka sanningen i dessa anklagelser. Studien syftar till att undersöka hur dessa arbetar och hanterar familjer i rådande konflikter och vilka strategier samt hur stor erfarenhet socialarbetare har angående just familjer med svåra konflikter och samarbetsproblem sinsemellan.

Föräldrar som har hamnat i konflikt med varandra angående vårdnaden om gemensamma barn skiljer sig markant från föräldrar som kommit överens. Familjer där det var osämja och konflikt hade höga nivåer av oro och fientlighet, höga rättstvister, och svårigheter kring möjligheten att själva uppmärksamma sitt barns vilja och ge stöd. Vårdnadstvister kännetecknas av utredare som kämpar för att påvisa trovärdigheten i de utsagor som uttalas samt beakta vad som är det bästa för barnet i varje enskilt fall. Det rapporteras om en stor påfrestning för socialarbetare då dessa måste avsätta en betydande del av sin tid för att lyssna och medla mellan föräldrarna. Deltagarna i studien uttryckte att det fanns en brist på vidareutbildning som syftade till att stödja dem

i hur de på bästa sätt kunde hantera dessa krävande familjer, och att många saknade erfarenheter av att arbeta med just dessa problem (Black & Lwin 2012).

I studien framkommer att det är både tidsmässigt krävande och känslomässigt påfrestande för socialarbetare att ta itu med anklagelser föräldrarna emellan där påstående om barnmisshandel, vanvård/misskötsamhet m.m. uppmärksammats. Många föräldrar har även använt sina barn till att manipulera och påverkat vad de ska säga och tycka. Detta gör det ännu viktigare att tiden läggs på barnen för att uppmärksamma och ge möjligheten till att hjälpa de som fångas mellan föräldrarnas vårdnadstvist för att kunna tillgodose barnets bästa (Black & Lwin 2012).

I relation till min studie framkommer det av forskaren Saini Michael Black och Tara Lwin (2012) att det är väldigt tidskrävande att avgöra vad som är sant eller falskt gällande föräldrars utsagor när de befinner sig i en konflikt. Detta resulterar i svårigheten för familjerättssekreterarna att på ett säkert sätt klargöra om föräldrarnas uttalanden är förankrat i sanning eller om de är ett resultat av den rådande konflikten. Då det har framkommit att föräldrar kan manipulera sina barn till att framställa önskemål som ligger i relation till föräldrarnas fördel så ligger det på familjerättssekreterarna att undersöka vad som ligger i relation till vad som är bäst för barnet. Min studie ämnar att uppmärksamma hur familjerättssekreterarna i praktiken arbetar för att skapa delaktighet hos barnen i samarbetsamtalen, detta för att uppfylla principen barnets bästa.

3.5 Relevans av tidigare forskning

Tidigare forskning har visat att samarbetsamtal oftast inte haft fokus på barnet, utan mer fungerat som en plattform där föräldrarna fått möjlighet att komma överens sinsemellan. Barnets bästa har beaktats men inte varit fokus för samtalen, istället har fokus legat på att föräldrarnas önskemål ska framkomma och tillgodoses. Det har uppmärksammats att föräldrars önskemål inte har ifrågasatts om de står i relation till vad som är barnets bästa, då den generella tolkningen av vad som är barnets bästa är när föräldrarna inte ligger i konflikt med varandra, så läggs det inte någon vikt på att få fram det individuellt bästa för varje barn. Det har även framkommit att föräldrar ibland har svårt att bortse ifrån sin egen vilja och intressen för att istället se till barnets bästa. Svårigheter har även varit att föräldrar som haft svåra konflikter med varandra har försökt att manipulera barnet till att säga och tycka specifika saker om den andre

föräldern. Den generella tolkningen har varit att barnet mår bäst av att ha umgänge med båda sina föräldrar, men då fokus inte ligger på att låta barnet göra sin röst hörd, har många barn hamnat i skymundan och besluten har inte blivit individanpassade.

Då det inte alltid gått att fastställa att barnets bästa överensstämmer med föräldrarnas perspektiv och viljor så ligger vikten vid att göra barnet delaktigt och synliggöra dennes viljor. Studiens syfte är grundad på tidigare forskning där det uppmärksammas vikten av att säkerställa att barnets bästa blivit uppfyllt och att barnen blir delaktiga i samarbetsamtal. Det finns inte så mycket forskning kring ämnet som gjorts efter lagändringen 2006 vilket resulterar i att det råder en kunskapslucka kring hur familjerättssekreterarna arbetar för att skapa delaktighet för barnen och hur de säkerställer att barnets bästa blivit uppfyllt.

4 Teori

Studiens fokus syftar till att få förståelse hur familjerättssekreterare arbetar med barns delaktighet i samarbetsamtal, för att kunna bedöma kring principen barnets bästa. Studien kommer analyseras med hjälp av Michael Lipskys (1980/2010) teori om gräsrotsbyråkrater som syftar till att få förståelse för hur gräsrotsbyråkrater i människobehandlande organisationer använder sig av sitt handlingsutrymme i interaktion med klienter som söker sig till organisationen. Studien utgår även ifrån Svensson, Johansson och Laanemets (2008) teori om socialarbetarrollen. Denna teori ligger i relation till Lipskys då socialarbetaren formar sitt handlingsutrymme utifrån olika faktorer som berör sina individuella kunskaper och omgivande strukturer, detta bidrar till att familjerättssekreterarna kan inta olika yrkesroller beroende på vilken klient de möter och därmed anpassa hjälpen på individnivå. Roger Hart (1992) har framtagit en delaktighetsmodell som syftar till att uppmärksamma hur delaktiga barn tillåts vara i barnutredningar. Socialstyrelsen (2012, s. 64) har i relation till Harts modell framtagit en delaktighetsmodell som kommer användas i min studie i syfte att få förståelse hur familjerättssekreterare arbetar med barns delaktighet i samarbetsamtal och hur hög delaktighet de tillåts att ha.

4.1 Gräsrotsbyråkrater

Lipsky (1980/2010) har grundat en teori om street-level bureaucrats (gräsrotsbyråkrater) som definieras av en anställd i den offentliga sektorn. Gräsrotsbyråkrater är exempelvis socialarbetare, poliser och lärare och deras arbete är inte inkomstfokuserat utan istället är syftet att arbetet ska ge sjukvård, trygghet och utbildning till befolkningen.

Gräsrotsbyråkraten har en betydande påverkan på människors liv vilket kan leda till konflikter eftersom de jobbar med personliga frågor och de fattar individbaserade beslut.

Lipsky (1980/2010) skapar två påståenden som avser gräsrotsbyråkraternas förhållningssätt. Först och främst saknar gräsrotsbyråkrater tid, information och andra användbara och nödvändiga resurser för att kunna fatta individuella beslut av hög standard. Detta resulterar i att de utvecklar praktiska rutiner och psykologiska processer för att förenkla sin arbetsmiljö. De har oftast masshantering av klienter vilket kan resultera i bemötande gentemot klienterna och att förmågan att tillgodose deras behov blir felaktigt. Det andra påståendet är att poliser, socialarbetare, lärare m.m. utför olika arbeten men skiljer sig inte på en strukturell nivå, detta gör att arbetsmiljön kan ställas i relation till varandra och jämföras. Även om arbetsuppgifterna skiljer sig mellan yrkesgrupperna så är gräsrotsbyråkraterna styrda av politiska uppsatta mål, som motsätter sig deras arbetsuppgifter som kräver flexibilitet och individanpassning i varje enskilt fall jmf med Lipsky (1980/2010).

Utifrån Lipskys (1980/2010) teori om gräsrotsbyråkrater i människobehandlande organisationer ämnar jag att använda begreppet gräsrotsbyråkrater som policyutformare och klientprocessen, som kommer att förklaras närmare nedan. Begreppen klarlägger hur professionella använder sig av sitt handlingsutrymme i relation till sina klienter i mötet. Detta handlingsutrymme skapas i samförstånd mellan den egna professionen och kunskaper som förekommer i organisationen. Det är organisationen som sätter gränser för handlingsutrymmet genom att upprätta olika lagar och riktlinjer som den professionella har att förhålla sig till. Exempelvis har socialtjänsten SOL att förhålla sig till, och varje kommun har olika målsättningar beroende på vad kommunpolitikerna beslutat om.

4.2 Gräsrotsbyråkraten som policyutformare

Gräsrotsbyråkrater utformar sin policy genom två perspektiv som är relaterade till varandra. De besitter ett handlingsutrymme av beslutsfattande över den enskilda individen de interagerar med samtidigt som deras handlingar utgör organisationens policy (Lipsky 1980/2010). Byråkrater är styrda av lagar och regler, direktiv uppifrån samt påverkas deras handlingar av normer och förhållningssätt som utvecklas inom den berörda arbetsgruppen. De normer som är aktuella i samhället och inom den lokala politiken påverkar hur policyn utformas av gräsrotsbyråkrater (Lipsky 1980/2010). Anledningen till gräsrotsbyråkratens stora handlingsutrymme beror på att de utför flerdelade arbetsuppgifter där det inte går att fastställa specifika regler och riktlinjer som ramar in utmärkande omständigheter som råder i varje enskilt fall. Det är utformandet av ett arbetssätt som förhåller sig efter den rätta balansen mellan empati, flexibilitet och opartiskhet samt ett strikt regelsystem som utformar byråkraternas handlingsutrymme jmf med Lipsky (1980/2010).

4.3 Klientprocess

I enlighet med Lipsky (1980/2010) arbetar gräsrotsbyråkrater för att hantera skillnader mellan tjänsteideal och de faktiska tillhandahållanden av tjänster. Detta genom två psykologiska processer som skapar uthållighet i arbetet samt upplevelsen av en tillfredsställelse över sitt eget arbete. För det första anpassar de sina mål så att dessa ska stå i relation till deras individuella förmåga att utföra arbetsuppgifterna. För det andra skapar gräsrotsbyråkrater vissa föreställningar om sitt arbete och klienter de möter, som i sin tur minskar spänningen mellan förmågor och uppsatta mål. Detta resulterar i att byråkratens arbete blir enklare att utföra på ett psykologiskt plan.

Lipsky (1980/2010) förklarar att gräsrotsbyråkrater förväntas behandla alla människor som befinner sig under liknande omständigheter likvärdigt. Men det finns många faktorer som bidrar till att skillnader mellan människorna görs, detta är exempelvis subjektiva bedömningar och ideologiska ståndpunkter. Gräsrotsbyråkrater föredrar en del klienter framför andra, detta på grund av att deras preferenser underlättar för dem att anpassa arbetet och att vara flexibla och fokusera på en del av klienterna. Detta resulterar till att de gör vad de kan för en del klienter, men inte för alla.

Lipsky (1980/2010) poängterar att gräsrotsbyråkrater har olika förhållningssätt som de använder sig av i sitt arbete för att kunna förhålla sig till sina föreställningar. De

utvecklar metoder för att fördela resurser till klienterna, de skapar ideologier gällande arbetet för att lättare kunna hantera målkonflikter. De kan likaså avstå från sitt handlingsutrymme för att minska sitt eget ansvar och därmed hänvisa till riktlinjer och vad som står i lagtexten samt ta avstånd från organisationens målsättning.

4.4 Socialarbetarrollen

Svensson, Johnsson och Laanemets (2008) uppmärksammar att socialarbetare ständigt utsätts för utmaningar där krav ställs på deras förmåga att finna nyskapande lösningar samtidigt som organisationen sätter vissa ramar för hur arbetet ska utformas. Detta innebär att det finns ett utrymme för handlingar som formas och används mellan socialarbetaren och organisationen. Att arbeta som socialarbetare handlar om att ideligen komma i kontakt med människor som söker hjälp eller stöd i sin livssituation och då socialarbetaren representerar organisationens mål och riktlinjer kan denne därmed ibland bli begränsad av ramar som är satta för uppdraget (Svensson, Johnsson och Laanemets 2008).

Socialarbetarens handlingsutrymme innebär möjligheter att kunna välja hur denne ska agera utifrån organisationens uppdrag kontra egna kunskaper och förhållningssätt som i sin tur påverkar vilka av handlingarna som är bra och möjliga. Genom socialarbetarens kompetens skapas möjlighet att påverka handlingsutrymmet i organisationen, socialarbetaren kan välja att förhålla sig till de uppsatta ramarna inom organisationen men har även möjlighet att utöka utrymmet. Utifrån individualiseringen så är kravet att varje brukare behandlas individuellt av socialarbetare och för att byråkraten ska utföra sitt arbete behövs ett handlingsutrymme som är delegerat från organisationens högre positioner (Svensson, Johnsson och Laanemets 2008).

Gräsrotsbyråkraten i form av socialarbetaren besitter stor makt i sitt arbete, för att de är de enda som har full insyn i klientens ärende och samtidigt vet hur organisationen fungerar. Det är de som ytterst fattar beslut i den offentliga sektorn och får hjälp av sin omdömesförmåga samt förhåller sig till organisationens uppsatta mål.

Gräsrotsbyråkraterna är även fler till antalet och finns över hela organisationen vilket genererar mer makt och inflytande och detta betyder att i många fall har de politiska besluten utformats av socialarbetare (Svensson, Johnsson och Laanemets (2008).

Genom att använda mig av socialarbetarrollen avser jag att få förståelse för hur familjerättssekreterare använder sig av sitt handlingsutrymme kontra möjligheten att påverka organisationens uppsatta mål jmf med Svensson, Johansson och Laanemets (2008). Då det framkommit i tidigare forskning att tolkningen och arbete skiljer sig stort mellan familjerättssekreterare beroende på deras kunskaper och kompetens, vill jag få förståelse för hur detta kan påverka arbetet med barns delaktighet och hur sekreterarna har förmågan att bedöma kring att barnets bästa blivit uppfyllt.

4.5 Harts delaktighetsmodell

Roger Hart är professor i miljöpsykologi och uppmärksammar att graden av delaktighet gällande barn kan skilja sig mycket åt inom olika barnavårdsutredningar. Därmed utformade han en delaktighetsmodell för att kunna mäta hur delaktiga barn tillåts vara i beslutsfattandet. Hart utformade modellen utifrån övertygelsen att delaktighet vid många tillfällen är inbillat och att barnen inte tillåts komma till tals så ofta som det behövs. Det är en stegmodell med åtta olika steg för att kunna mäta barnets delaktighet och möjlighet att komma till tals (se bilaga 1). Denna modell kommer jag att använda mig av i mina intervjuer för att uppmärksamma hur delaktiga var och en av familjerättssekreterarna uppfattar att barnet är i samarbetsamtalen. I denna studie används Socialstyrelsens (2012, s. 64) tolkning av Harts delaktighetsstege.

Harts (1992) delaktighetsmodell är användbar för att kunna analysera barns delaktighet och även påvisa hur det går att delaktiggöra barnet i exempelvis samarbetsamtal rörande vårdnadstvister. Det har framställts i stegmodellen flera olika faktorer som påverkar i vilken grad barnet anses och kan göras delaktig i en process. Vad som behöver beaktas är barnets ålder samt mognad. Barns delaktighet ska utgå ifrån barnets vilja och deras möjlighet att göra sin röst hörd och finnas med i beslutsfattandet. Nedanför presenteras stegmodellen där 8 olika delaktighetsgrader framställs och som ska användas i intervjuerna för att uppmärksamma barns delaktighet i samarbetsamtal.

1. Manipulation. Innebär att barnet har ett väldigt lågt deltagande i ett sammanhang som den berörs av men saknar förståelse för vad som sker i utredningen och har ingen möjlighet att påverka.
2. Dekoration. Barnet deltar endast för syn skull i möten men har ingen som helst påverkan på utredningen och ingen möjlighet att göra sin röst hörd då den inte har förståelse för vad utredningen syftar till.

3. Symbolvärde. Barnet får möjlighet att vara med och tillfrågas att göra sin röst hörd, men vad barnets vilja är tas inte i beaktning vid besluten då dennes närvaro endast är symbolisk och inte fyller någon egentlig funktion.
4. Anvisad men informerad. Barnet bjuds in att vara delaktig och uppmärksammas på vad utredningen syftar till och vem som beslutar om den. Barnet får göra sin röst hörd och blir på ett respektfullt sätt lyssnad på men har inte så stor chans att påverka sin situation.
5. Konsulterad och informerad. Barnet ses som en individuell aktör i samtalet och man rådfrågar även barnet efter synpunkter och viljor. I slutändan är det dock socialarbetaren som har den största påverkan rörande beslutet.
6. Beslutsfattande initierat av vuxna, delat med barn. Barnet får en större delaktighet och ett handlingsutrymme angående steg som rör beslutsprocessen. Barnet får fortfarande inte besluta men är en aktiv deltagare då den fått framföra sin talan.
7. Initierat och styrt av barn. Barnet har fått en stor delaktighet och möjlighet att vara medbestämmare i de beslut som tas. Barnet deltar själv i utredningen och för sin talan tillsammans med socialsekreteraren.
8. Beslutsfattande initierat av barn, delat med vuxna. Beslutsfattandet sker på barnets initiativ och de får komma med egna tankar och idéer och ses som en lika stor aktör som socialsekreteraren. Det är främst äldre barn som är delaktiga i denna grad.

Min studie syftar till inblick i hur familjerättssekreterare arbetar för att skapa delaktighet för barn i samarbetsamtal och därför ansåg jag att denna stegmodell kunde vara till nytta i både intervjutillfället, då frågeguiden utgick ifrån modellen och i analysen för att kunna se på vilken nivå barnen ges tillfälle till delaktighet. I och med den nya lagändringen 2006 där det uppmärksammades att barn ska bjudas in till delaktighet, är det av extra stor vikt att få fram hur familjerättssekreterare aktivt arbetar för barns delaktighet. Graden av delaktighet grundar i mångt och mycket i organisationen mål och lagtext men samtidigt är det en betydande del som påverkas av den professionelles handlingsutrymme, kunskaper inom ämnet och egna syn. Det är genom de professionellas förhållningssätt gentemot barnen som påverkar barnens delaktighet. Hart (1992) menar på att de professionella måste respektera barnens värld det vill säga synliggöra deras perspektiv och viljor för att skapa en delaktighet. För att barnets bästa ska säkerställas måste barn erbjudas inflytande och kunna påverka, utefter de förutsättningar barnen befinner sig i.

5 Metod

I de kommande rubrikerna presenteras vetenskapsteoretisk ansats, metodval, förförståelse, semistrukturerade intervjuer, urval, studiens genomförande, bearbetning av analys och empiriskt material, reliabilitet och validitet, metoddiskussion, och forskningsetiska överväganden.

5.1 Vetenskapsteoretisk ansats

Studien utgår ifrån en hermeneutisk tolkningsansats. Thurén (2007) förklarar att denna ansats utgår ifrån att förstå sin omgivning genom att sätta sig in i hur en människa känner sig eller uppfattar en viss situation. Denna ansats indikerar ett mål som är att söka förståelse för de fenomen som studien syftar till att undersöka. Genom användning av hermeneutikens synsätt kan vi öka vår förståelse för mänskliga företeelser genom att studera hur dessa uttrycker sig i olika former, detta exempelvis genom intervjuer. Mot bakgrund av den hermeneutiska forskningsansatsen var min ambition att försöka förstå familjerättssekreterarnas beskrivning av sitt arbetssätt och tolkningar av barnets bästa och delaktighet i samarbetsamtal.

5.2 Metodval

Då studien utgår ifrån en hermeneutisk tolkningsansats där syfte är att sätta sig in i hur familjerättssekreterarna arbetar med barnets bästa och delaktighet i samarbetsamtal, valdes semistrukturerade intervjuer som är en kvalitativ metod. Målet med kvalitativa metoder är att få en inblick avseende personer och situationer i deras sociala verklighet. Genom användandet av denna metod fås en djupare insikt gällande hur individen anpassar sig till sitt kunskapsområde. Syftet var att få en insikt i hur familjerättssekreterarna arbetar med sina erfarenheter och upplevelser i sitt arbete gällande barns delaktighet och bästa jmf med Dalen (2007).

Min studie grundar sig i en kvalitativ metod med anledningen att jag ville få en djupare förståelse för mina forskningsfrågor. Metoden har som syfte att fånga intervjupersonernas bild av frågorna och deras perspektiv på ämnet. Intervjuaren har en nära kontakt med personen och på så vis öppnar det upp för en möjlighet att studera hur intervjupersonen reagerar på frågorna samt hur deras kroppsspråk är jmf med Dalen

(2007). Syftet med studien var att undersöka hur familjerättssekreterare aktivt arbetar för att skapa delaktighet i samarbetsamtal kontra bedömer kring principen barnets bästa. Då det inte finns så mycket ny forskning kring ämnet ansåg jag att det behövdes förnyande och fördjupande kunskap kring familjerättssekreterarnas arbete. Det är en väsentlig del att få vetskap kring familjerättssekreterarnas arbete med barns delaktighet, detta utifrån den nya lagändringen 2006 där barn skulle erbjudas delaktighet i utredningar som berörde de själva. Därmed ville jag genom intervjuer få inblick i familjerättssekreterarnas arbete med barn i samarbetsamtal.

5.3 Förförståelse

Wiklund (2003) förklarar att begreppet förförståelse grundar sig i hur människor genom sina tidigare erfarenheter och upplevelser uppfattar olika händelser i världen. Vi lever i samspel med vår omvärld och genom vår förförståelse kring tidigare händelser kan vi utläsa vad som kommer eller kan hända nu och i framtiden. Detta kommer med största sannolikhet att påverka oss och vårt sätt att förstå och förhålla oss till en händelse, vilket resulterar till att varje människas subjektiva upplevelser blir unika.

Förståelse kring ett fenomen avgörs av en förförståelse som omfattar åsikter och vissa uppfattningar som en person besitter. Genom att öka sin medvetenhet kring sin förförståelse går det att vara uppmärksam på sin egen tolkning och om det finns generella antaganden som personen besitter. Tolkningen fastställs framförallt av intervjupersonens uttalanden och kommer sedan att vidareutvecklas i dialogen mellan forskaren och empirin. Det är i dialogen som min egen förförståelse i kombination med teorin framkommer. Jmf med Wiklund (2003).

Under utbildningens gång fick jag kännedom av en annan studiekamrat som hade sin VFU på familjerätten och fick sitta med i samarbetsamtal, att dessa möten oftast var väldigt komplexa och kantades av stora konflikter föräldrarna emellan där barnet oftast hamnade i kläm. Därmed ökades min förståelse kring problematiken som fanns inom samarbetsamtal där barnet inte var i centrum. Min medvetenhet kring problematiken inom familjerätten gjorde att intresset till studiens syfte framkom och jag hade vetskapen om att problematiken som min studiekamrat påvisat inte skulle färga min inställning. Istället skulle jag skapa mig en egen uppfattning kring familjerättssekreterares arbete med principen barnets bästa och hur sekreterarna skapade delaktighet för barnen i samarbetsamtalen jmf med Dalen (2007).

5.4 Semistrukturerade intervjuer

Jag har använt mig av semistrukturerade intervjuer då detta är en lämplig datainsamlingsmetod som gav mig möjligheten att förbereda mina intervjufrågor, dessa kunde jag sedan anpassa under intervjutillfället baserat på personernas svar. Denna intervjumetod utgår från att forskaren har förutbestämda frågor som ställs i samma följd till alla intervjupersoner. Då alla personer får samma frågor men väljer att svara på de på olika sätt så öppnar detta upp för ett brett material och möjligheten att få ta del av information som alla kanske inte besitter jmf med Ahrne, Göransson och Svensson (2015). Mitt val av metod bidrog till ett djup i intervjuerna eftersom jag kunde anpassa de efter hur personerna uppfattade frågorna och vad de svarade på. Vilket resulterade i följdfrågor som jag inte hade förberett innan och därmed fick jag in mer relevant information som jag tidigare inte hade haft insikt om. Genom att ha möjligheten att ställa följdfrågor som genererade i ett stort omfång av relevant information gick det att analysera empirin på en djupare grund. Detta genom att jag fick en större förståelse för hur familjerättssekreterarna arbetade med studiens tema.

Jag använde mig av en semistrukturerad intervjuguide som bygger på att forskaren har en lista med specifika teman som ska genomgå under intervjun, dock har intervjupersonerna stora möjligheter att utforma svaren som de själva vill. Valet av semistrukturerade intervjuer grundar sig i möjligheten till en mer flexibel intervju där även eventuella följdfrågor ställs och möjligheten att analysera och fördjupa sig i svaren under intervjun. Intervjumaterialet som inkom gav mig rikligt med information som gjorde att jag kunde besvara syftet med studien jmf med Bryman (2011). Jag skapade intervjuguiden utifrån studiens syfte och vad jag hade för avsikt att få ta del av. Det var viktigt att ha frågor som skulle mynna ut i följdfrågor för att jag skulle kunna ta del av så mycket information som möjligt. Det var viktigt att skapa ett klimat där det kändes som att intervjupersonerna hade makt i hur intervjun skulle gå, vilket resulterade i att de kände sig bekväma med att berätta om relaterande information som jag inte frågade efter.

5.5 Urval

Jag utgick ifrån ett målinriktat urval som är ett strategiskt val där syftet är att välja intervjupersoner som är lämpligast till att besvara studiens forskningsfrågor. Därmed intervjuades familjerättssekreterare då det ingår i deras arbetsuppgifter att samtala med

föräldrar och barn i samarbetsamtal med utgångspunkt i barnets bästa. Inom ett målinriktat urval väljs personer och organisationer med mera då dessa har relevansen för forskarens förståelse kring forskningens syfte. Därmed intervjuades familjerättssekreterare inom 5 olika kommuner för att få förståelse för om arbetet med barns delaktighet och bästa skiljer sig mellan kommunerna jmf med Bryman (2011). Alla 5 intervjupersonerna fick figurerade namn som skulle bidra till en ökad anonymitet. Namnen som användes var Karl, Johanna, Carolina, Annelie och Kerstin.

Studiens kriterier är att intervju familjerättssekreterare i 5 olika kommuner utifrån utbildningsbakgrund för att se om de har olika sätt att arbeta med delaktighet för barn i samarbetsamtal och hur de tillämpar barnets bästa. Syftet med min begränsning var att främst se om möjligheten till vidareutbildning inom kommunerna skiljde sig, och hur det iså fall påverkade familjerättssekreterarnas förmåga att arbeta med barns delaktighet i samarbetsamtal. Becker (2008) menar på att genom sitt handlingsutrymme kan familjerättssekreteraren göra olika tolkningar och utforma ett arbetssätt som är kopplat till dennes individuella kunskaper. Därmed ansåg jag det aktuellt att intervju familjerättssekreterare från familjerätter i olika kommuner för att se om möjligheten till vidareutbildning ger en ökad förståelse och möjlighet till att skapa arbetssätt som resulterar i högre delaktighet för barnen.

Familjerättssekreterarna hade i grunden en socionomexamen eller liknande behörighet som socialpedagog, någon var beteendevetare och läst till olika kurser. Det som skiljde sig mellan intervjupersonerna var deras möjlighet till vidareutbildning, några i en kommun hade stora möjligheter till vidareutbildning, medan andra knappt gått en enda under sin anställningstid. Detta genererade olika perspektiv och förhållningssätt kring arbete med barnets bästa och delaktighet i samarbetsamtal.

Jag valde ut vilka kommuner jag ville besöka och därefter togs kontakt med familjerättssekreterare via telefon och mejl. I ett första skede informerade jag om min uppsats och vad syftet med intervjun var. Därefter skickade jag ut ett informationsbrev (se bilaga 2) för att informera om vad studien syftade till. Efter det bokades tider in med de familjerättssekreterare som var intresserade. Här fick jag rätta mig efter när intervjupersonen hade tid att ta emot mig och svara på mina frågor. Jag skickade ut (se bilaga 1) Harts delaktighetsmodell (Socialstyrelsens 2012, s. 64) på mejl till alla

familjerättssekreterare jag bokat intervju med, så att de kunde förbereda sig på intervjun och bekanta sig med modellen.

I tidigare forskning har jag sett att familjerättssekreterare är de personer som har hand om samarbetsamtal rörande vårdnadstvist och har som mål att beakta barnets bästa. Genom att jag eftersträvar svar som belyser mina frågeställningar avgränsas min studie till att enbart intervjua familjerättssekreterare inom familjerätten jmf med Röbbäck (2012).

5.6 Studiens genomförande

Jag började med att söka fram tidigare forskning och litteratur kring barnets bästa för att se om det fanns tillräckligt som jag kunde bygga min studie på och öka mina kunskaper kring ämnet. Frågeställningarna som studien har handlar om familjerättssekreterarnas arbete för att göra barn delaktiga i samarbetsamtal vid föräldrars separation, och hur de tolkar barnets bästa och arbetar med principen i praktiken. Dessa beskrivningar är deras upplevelser och en likvärdig metod för att kunna identifiera deras upplevelser är genom kvalitativa metoder, därmed har denna metod tillämpats jmf med Ahrne och Svensson (2011).

En intervjuguide (bilaga 3) med öppna frågor och möjlighet till följdfrågor utformades innan intervjuerna genomfördes. Jag använde mig av en tematisk intervjuguide som utgick ifrån studiens syfte och frågeställningar samt frågor som uppkommit under genomgång av tidigare forskning och inhämtning av litteratur. Dessa genomfördes på intervjupersonernas arbetsplatser. Eftersom jag träffade familjerättssekreterare från olika kommuner blev det en del resande vilket resulterade i att det genomfördes en intervju per dag. Intervjuerna spelades in med godkännandet av intervjupersonerna, de blev tillfrågade vid bokning av intervjun om de tillät att intervjuerna spelades in.

5.7 Bearbetning av analys och empiriskt material

Transkriberingen genomfördes så snart respektive intervjutillfälle var gjort, vilket innebär att samtliga intervjuer överfördes från ljud till skrift (Ahrne och Svensson 2011). Jag lyssnade på inspelningarna om och om igen och valde ut de delar i materialet som jag ansåg kunde besvara mina frågeställningar. Alla intervjupersoner tilldelades fingerade namn för att bibehålla anonymitet. Meningar som inte direkt hade någon koppling till mina frågeställningar och inte ansågs bidra med en djupare bild över

studien utelämnades. För att öka förståelsen och läsbarheten av materialet använde jag mig av citat för att poängtera vad intervjupersonerna uttryckt jmf med Dalen 2007).

I analysmetoden och bearbetning av materialet krävdes noggrann genomgång där reflektion över underlaget var en lång process som resulterade i att jag fick läsa igenom empirin flera gånger. Genom att läsa sig in på materialet och sortera får jag en djupare bild och mer kontroll över det. Det krävdes noggrann genomgång där materialet sågs med analytiska ögon för att upptäcka och belysa skillnader och likheter mellan intervjupersonernas svar på studiens frågor, vilket i sin tur resulterade i en tematisk analys där uppdelning av olika teman skedde. Detta hjälpte till att understryka studiens syfte och vilka delar av materialet som var aktuella för att kunna belysa de olika frågeställningarna jmf med Dalen 2007). Teman som uppkom var tolkning av barnets bästa, barns delaktighet i samarbetsamtal och bedömning av föräldrars utsagor. Anledningen tills dessa teman var att de går att koppla ihop med mina frågeställningar och belyser studiens syfte.

Slutligen i min analysprocess började jag argumentera och analysera med hjälp av teorin om handlingsutrymme, detta främst av Lipsky (1980/2010), och socialarbetarrollen av Svensson, Johnsson och Laanemets (2008). Samt Harts delaktighetsmodell (Socialstyrelsens 2012, s. 64). Jag använde även tidigare forskning som syftar till att hjälpa mig att förstå och förklara mitt inhämtade material parallellt med att se likheter och skillnader med tidigare forskning jmf med Rennstam och Wästerfors (2015).

5.8 Reliabilitet och Validitet

Validitet och reliabilitet syftar till att få förståelse för om studiens forskningsområde är stabilt och om studien studera det område som står i relation till forskningsfrågorna (Trost 2010). Som forskare gäller det att ta ställning till om studien har undersökt det som den avsett att undersöka och om resultaten därmed är tillförlitliga. Kvalitativa metoders mål är att få ta del av olika resonemang och upptäcka skilda handlingsmönster, detta resulterar i att reliabiliteten är förhållandevis låg i kvalitativa studier. Inom kvalitativ forskning innebär begreppen vissa svårigheter, då jag som forskare både är mätinstrument och uttolkare av resultatet. Då det inom kvalitativa metoder egentligen inte sker någon mätning, utan syftet är istället att beskriva ett fenomen. Om forskaren utgår från att hitta begrepp och förståelse i materialet skapas svårigheten att kontrollera om resultatet mäter det studien avsett jmf med Trost (2010).

Min ambition var att ta del av familjerättssekreterarnas upplevelser och arbetssätt inom samarbetsamtal. Alla upplevelser är individuella och beroende av både organisatoriska men även personliga omständigheter. Jag följde min intervjuguide (se bilaga 3) i alla intervjuerna som har skett på intervjupersonernas arbetsplatser. Jag spelade in samtliga intervjuer med min telefon vilket har ökat studiens reliabilitet. Studiens syfte grundar sig i familjerättssekreterarnas berättelse om deras arbete då jag som forskare vill hitta likheter och skillnader i deras förhållningssätt kontra principen barnets bästa och delaktighet. Det jag som forskare kan göra för att garantera validitet och reliabilitet i studien är att följa syftet och frågeställningarna som studien bygger på. Tillförlit skapas till studien då jag som forskare kan ge en bild av familjerättssekreterarnas utlåtande gällande deras arbetssätt i samarbetsamtal och på det sättet se om studiens syfte analyserats och problematiserats jmf med Ahrne och Svensson (2011).

Inom kvalitativa metoder är trovärdigheten ofta ifrågasatt, och för att kunna styrka att forskningsresultatet är trovärdigt behöver den insamlade empirin vara relevant för föreliggande problemformulering (Troost 2010). Alla intervjupersonerna var familjerättssekreterare som arbetade i samarbetsamtal med föräldrar som behövde hjälp med att komma fram till en lösning gällande sina barns boende, vårdnad och umgänge. Detta gjorde att deltagarna i studien var relevant för studiens syfte och ökade i sin tur resultatets trovärdighet.

5.9 Metoddiskussion

Jag utgick ifrån en tematisk intervjuguide med öppna frågor och möjlighet till följdfrågor (som tidigare nämnts), vilket resulterade i många frågor som jag inte reflekterat över tidigare ställdes under intervjuerna. I analysen av empirin framkom olika teman som skulle göra det lättare att besvara studiens syfte och frågeställningar. Teman som används i analysdelen är tolkning av barnets bästa, barns delaktighet i samarbetsamtal och bedömning av föräldrars utsagor. De två första teman är direkt kopplade till mina frågeställningar där principen barnets bästa uppmärksammas och arbetssätten för att säkerställa att principen blivit uppfyllt tas upp. Här tas även en viktig del i studiens syfte upp där barnens delaktighet i samarbetsamtalen omdiskuteras och där det framkommer både likheter men även skillnader i familjerättssekreterarnas tolkning kring när barnen får bli delaktiga. Det sista temat tar upp en grundfaktor som påverkar familjerättssekreterarnas arbetssätt och förmåga att säkerställa barnets bästa. Det framkom under intervjuerna att alla intervjupersonerna tyckte att de hade för lite kunskaper kring att bedöma kring föräldrars utsagor och att sekreterarna kände sig

osäkra att fastställa sanningshalten i vad föräldrarna sa. Vilket resulterade i att det fokuserades mycket på att hantera föräldrarnas konflikter vilket bidrog till att en del barn hamnade i skymundan då de inte hanns med.

Mitt urval framkom då jag ville få en landsomfattande syn på hur arbetssättet inom familjerätten skiljde sig. Då jag intervjuade familjerättssekreterare inom 5 kommuner fick jag en djupare bild över vad det är som skiljer sig mellan kommunerna. Studien uppmärksammade att det behöver hittas gemensamma arbetssätt för att tillförsäkra att principen barnets bästa beaktas jmf med Bryman (2001).

5.10 Forskningsetiska överväganden

Alla som bedriver forskning ska utföra arbetet så att det genomförs med respekt för människovärdet vilket innebär att det ska göras en avvägning mellan forskningens nytta och individskyddskravet vid forskning som berör mänsklig medverkan (Vetenskapsrådet 2011). I enlighet med socialtjänstlagen (SOL) är familjerättssekreterare skyldiga att tillvarata barnets bästa i sitt familjerättsliga arbete (Socialstyrelsen 2011). Trots att det är lagstadgat finns det en stor lucka mellan ambitioner och eventuella konsekvenser (Rystedt 2012; SOU 2017:6). För att lösa denna motsägelse krävs att olika strategier framtas för att tillvarata barnets bästa i samarbetsamtal.

Det finns fyra grundläggande etiska forskningsprinciper som forskaren behöver vara medveten om, Individskyddet i form av informationskravet, Samtyckeskravet, Konfidentialitetskravet samt Nyttjandekravet (Vetenskapsrådet 2011).

Informationskravet säkerställs genom att alla intervjupersoner fått del av undersökningens delar och skrivit på ett samtyckesbrev (se bilaga 4). De ska ha fått information om att deltagandet i studien är frivilligt och att de kan avsluta sin medverkan när som helst. Information har även getts att uppsatsen kommer att publiceras på Diva-portalerna men att deras namn ska vara fingerade. Samtyckeskravet reglerar att samtliga deltagare i undersökningen haft rätten att bestämma över sin egen medverkan. Konfidentialitetskravet uppfylls med hjälp av fingerade namn och det framgår inte heller i vilken kommun som respektive intervjuperson arbetar i då det är vanligt att det endast är en eller två familjerättssekreterare som jobbar i små kommuner vilket i sin tur kan göra det lätt att fastställa respektive persons utsagor.

Jag informerade även mina intervjupersoner om att mina inspelningar av deras utsagor skulle raderas efter transkriberingen, detta för att informationen som de delgav mig enbart skulle användas till studiens ändamål och inte kunna lyssnas av någon obehörig jmf med Helgesson (2015).

I mitt möte med intervjupersoner tänkte jag på mitt förhållningssätt där maktrelationer kan uppstå mellan den som intervjuar och de som blir intervjuade. I kvalitativa intervjumetoder är det viktigt att skapa en behaglig miljö för intervjupersonerna där de känner att de har lika stor möjlighet att påverka vilken riktning intervjun ska ta. Även att de har möjligheten till att inte behöva svara på frågor som de uppfattar som känsliga eller ifrågasättande vilket kan resultera i att intervjupersonerna känner sig i underläge jmf med Meeuwisse och Swärd (2008).

6 Resultat och analys

I denna del av studien kommer jag att presentera resultatet av mina fem intervjuer som genomförts samt min analys av empirin. Syftet med studien var att undersöka hur familjerättssekreterare tolkade och arbetade med barnets bästa inom frivilliga samarbetsamtal och hur delaktiga barnen tilläts att vara i samtalen. Men familjerättssekreterarnas möjligheter till att säkerställa att principen barnets bästa uppfyllts och förmågan att skapa delaktighet för barnen i samarbetsamtalen skilje sig en del. Varje respondent är en familjerättssekreterare som har liknande utbildningsbakgrund men på grund av ålder och erfarenhet besitter olika kunskaper om ämnet barnets bästa. De har även haft olika möjligheter till vidareutbildningar, vilket i sin tur har bidragit med mer kunskap inom ämnet barnets bästa i samarbetsamtal. Jag har valt att återge vissa utsagor som intervjupersonerna uppger genom ett antal citat för att på detta sätt belysa deras olika tolkningar och användningsområden i analysen. Karl, Carolina, Kerstin, Johanna och Annelie är fingerade namn som används i analysen för att påvisa intervjupersonernas kunskaper och för att inte röja deras identitet.

Jag har delat in resultat-och analysdelen i tre olika teman: Tolkning av barnets bästa, Barns delaktighet i samarbetsamtal och Bedömning av föräldrars utsagor. Under det första temat som berör tolkning av barnets bästa besvaras den första frågeställningen.

Här redovisas hur familjerättssekreterare tolkar barnets bästa och hur de använder sig av begreppet i sitt arbete.

Under temat barns delaktighet i samarbetsamtal besvaras den andra och tredje frågeställningen som belyser om och i så fall hur delaktiga barnet tillåts att vara i samarbetsamtalen. Samtliga familjerättssekreterare uppger att de har ett stort handlingsutrymme som gör att de har möjlighet att göra barnet delaktigt i situationer då de anser att det är lämpligt. Detta gjordes med hjälp av Harts delaktighetsmodell (Socialstyrelsens 2012, s. 64).

Det sista temat där bedömning av föräldrars utsagor presenteras används för att förstå att samarbetsamtal oftast är tids- och energikrävande för familjerättssekreterarna då de måste lägga stor vikt vid att bedöma om föräldrarnas utsagor är sanna, samt om de har barnets bästa i åtanke. Detta tema binder samman alla frågeställningarna, då familjerättssekreterarna arbetar för att få klarhet i vad som är det bästa för barnet utifrån att lyssna på föräldrarna.

6.1 Tolkning av barnets bästa

När frågan om intervjupersonerna hade någon specifik metod eller teori som hjälpte de att resonera kring barnets bästa uppgav alla att de använde sig av lite olika definitioner. Några intervjupersoner uppgav att det är ”svårt att fastställa vad begreppet barnets bästa verkligen innebär, då detta är något som alltid ska beaktas, men det saknas direkta riktlinjer för när det anses vara uppfyllt”. Carolina poängterar att barnets bästa tillämpas utefter organisationens syn och rådande lagstiftning. Detta uppmärksammades vara ett sätt för intervjupersonen att säkerställa att barnets bästa uppfylls, genom att inte använda sig av sitt handlingsutrymme, utan följa riktlinjer som upprättats på arbetsplatsen. Detta går att sammankoppla med Lipsky (1980/2010) som hävdar att gräsrotsbyråkrater är policyutformare och därmed styrs av regler och lagar samt normer som finns på varje arbetsplats.

I mitt arbete har jag möjlighet att använda mig av mitt handlingsutrymme väldigt mycket. Detta gör att jag anpassar mina bedömningar utifrån vad jag tycker är bäst i rådande situationer och för att föra barnets röst (Karl)

Citatet ovanför går att förstå utifrån Schiratzki (1997) som menar att innebörden av barnets bästa är oklart och att det råder en avsaknad av en närmare definition, detta resulterar i en svårighet att fastställa barnets bästa, då familjerättssekreterarna använder sig av sitt handlingsutrymme för att tolka och arbeta med. Alla familjerättssekreterarna är överens om att tolkningen kring barnets bästa beror på särskilda omständigheter och rådande situationer. Detta på grund av att familjerättssekreterarna gör individuella bedömningar kring barnets bästa, detta utifrån vad de anser är det bästa för just det specifika barnet. I vissa fall kan det anses som det bästa att barnet bor hos båda sina föräldrar, i andra fall endast den ena föräldern. I enlighet med gräsrotsbyråkrater (Lipsky 1980/2010) så tolkas begreppet barnets bästa individuellt som ett resultat av deras breda handlingsutrymme.

Karls citat går att jämföras med Hydén och Hydén (2002) som poängterar att familjerättssekreterare har möjlighet att föra in barnets perspektiv genom att själv identifiera sig med barnets intresse, att de fungerar som förespråkare för barnen. Lipsky (1980/2010) förklarar att gräsrotsbyråkrater har olika sätt att vara verksamma med sina föreställningar i arbete för att ha möjlighet att hantera det genom att skapa ideologier för att hantera tvetydiga mål. Hur familjerättssekreterarna tolkar och arbetar kring barnets bästa kan kopplas till en sådan ideologi, där barnperspektivet framträder och där barnets intresse ska framkomma. Det är avsaknaden av en tydlig definition av begreppet barnets bästa som bidrar till att samtliga familjerättssekreterare kan skapa egna definitioner av begreppet och hantera det olika beroende på rådande situation (Lipsky 1980/2010).

Svensson, Johnsson och Laanemets (2008) menar att som socialsekreterare så besitter man ett stort handlingsutrymme som styrs av lagar, riktlinjer, förordningar samt att sekreteraren har en stor fri vilja att välja hur arbetet ska utformas och vad det ska innehålla, utifrån sina egna individuella bedömningar samt personlig kunskap. Därmed kan handlingsutrymmet komma att användas på olika sätt beroende på kontexten, till exempel vilka riktlinjer som finns inom organisationen, samt vilken målsättning som finns. Det beror även på hur sekreteraren väljer att använda sig av sitt handlingsutrymme och vilken kunskap de besitter inom ämnet som kan hjälpa de att bedöma kring barnets bästa och skapa delaktighet i samarbetssamtalen. Detta gör att arbetet blir väldigt annorlunda beroende på vilken familjerättssekreterare som möter

familjer i samarbetsamtal och gör en individuell bedömning angående vad barnets bästa är och hur delaktiga dessa ska få vara.

Som intervjupersonen Karl uppger så har familjerättssekreterare i hans kommun ett stort handlingsutrymme. Detta då de har fått möjlighet till vidareutbilda som genererar att de fått fördjupande kunskaper kring ämnet barnets bästa, vilket har resulterat i ett större handlingsutrymme. Detta gör att de har möjligheten att göra sin egen tolkning kring barnets bästa och hur sekreterarna ska arbeta med begreppet för att det ska bli uppfyllt. Johanna förklarar hur viktigt det är med möjligheter att få ökad kunskap inom begreppet barnets bästa, i form av vidareutbildningar som syftar till att öka förståelsen och bättre kunna arbeta med barnets bästa i samarbetsamtal. Hon uttrycker...

Vi är väldigt tacksamma, i vår kommun där vi ses som en viktig tillgång och där vi får möjlighet att gå på de utbildningar som vi behöver för att lättare kunna jobba med samarbetsamtalen. Vi har en lång och gedigen erfarenhet vilket även underlättar vårt arbete då vi har förmågan att bemöta olika situationer (Johanna)

Som intervjupersonen Johanna uppger så har kommunen lagt ner resurser på att vidareutbilda familjerättssekreterarna för att de bättre ska kunna hantera och arbeta med barnets bästa i samarbetsamtalen. För att kunna tolka barnets bästa behöver man utgå ifrån olika komponenter där barnets situation, ålder och mognad beaktas. För att kunna bedöma dessa behöver man vara medveten om hur dessa kan tillgodoses. Därmed är vikten av utbildning inom samarbetsamtalen relevant (Ryrstedt 2012). En annan intervjuperson "Carolina" förklarar att det läggs ett stort ansvar på alla familjerättssekreterare då de ska kunna bedöma att barns bästa alltid uppfylls. Hon önskar att det hade varit möjligt att vidareutbilda sig för att kunna hantera situationer i samarbetsamtalen.

När intervjupersonerna fick frågan om de hade några metoder eller teorier för sitt arbete med att resonera kring barnets bästa fick jag olika svar. Några av personerna uppger att de inte hade någon renodlad metod som tillämpades, utan de kombinerade sina kunskaper med olika vidareutbildningar inom ämnet barnets bästa. Karl och Johanna uppger att de fått möjlighet att vidareutbilda sig i barnets bästa och hur det på bästa sätt uppmärksammas. Medan Carolina enbart hade sin socionomexamen att använda sig av,

vilket resulterade till stora skillnader i hur kommuner har möjlighet att tillämpa barnets bästa, då utbildningsbakgrunder och kunskapen skiljer sig åt.

Röbäck (2012) poängterar att begreppet barnets bästa ska beaktas utifrån olika komponenter som berör både psykiska och fysiska beteenden hos barnet, och för att uppmärksamma vad som är det bästa för varje enskilt barn behövs kunskaper om barnets bästa. Det går inte att göra generella antaganden om barnets bästa utan det behövs individanpassade bedömningar, annars är risken stor att vissa barns behov inte uppmärksammas. Eftersom alla barn har olika behov och viljor så behöver varje individ komma till tals och tas i beaktning. Carolina uppmärksammar problematiken kring principen barnets bästa, där det är av stor vikt att få en fördjupande kunskap för att på så vis vara säkrare i sitt förhållningssätt.

Det ställs väldigt höga krav på oss dagligen där vi ska bedöma om barnets bästa i vissa väldigt konfliktfyllda familjer. Därför hade jag önskat en bredare grund att stå på i form av mer utbildning, då hade jag känt mig säkrare i mina bedömningar (Carolina).

Ovanstående citat poängterar de höga kraven som ställs på familjerättssekreterarna och som alla intervjupersonerna beskrivit att de upplever. Dessa krav bidrar till en ökad stress hos sekreterarna där de tvingas använda sin egen kunskap och förmåga att tolka kring barnets bästa. Då det inom vissa kommuner inte finns några riktlinjer att gå efter för att säkerställa att begreppet blivit uppfyllt riskerar tolkningen att skilja sig stort mellan olika kontexter, beroende på hur sekreteraren väljer att tolka och använda sitt handlingsutrymme. För att ha mod och förmåga att resonera om barnets bästa i komplexa situationer som samarbetsamtal oftast är, så uppger intervjuperson Karl att det hade varit skönt att haft en större kunskap och övergripande utbildningar som alla familjerättssekreterare skulle ha möjlighet att gå på. Detta hade skapat en trygghet då det hade känts som att man inte var själv i alla beslut utan hade organisationen bakom sig.

Lipsky (2010) skriver att organisationens målsättning bygger på traditioner som successivt avspeglar sig på gräsrotsbyråkraterna (i detta fall familjerättssekreterarna) som efter en tid blir en del av organisationens identitet och ska återspegla vad deras arbete syftar till. Genom att de gör sig införstådda och medvetna om vilka riktlinjer och

regler som finns på arbetsplatsen ska de vara trygga att kunna utforma arbetet på ett sådant sätt att de kan använda sig av sitt handlingsutrymme på ett välfungerande sätt. Därigenom kan organisationens mål uppfyllas.

Det har framkommit att arbetet med barnets bästa i samarbetsamtal skiljer sig mellan kommunerna. Detta för att familjerättssekreterarna har olika kunskaper kring ämnet. Vissa sekreterare hade fått specifika utbildningar i barnets bästa och hur detta implementeras i samarbetsamtalen. Medan andra inte alls hade någon fördjupad kunskap, vilket resulterade i att de inte riktigt visste hur de skulle hantera barnets bästa begrepp och hur detta på bästa sätt skulle arbetas med. Det uppmärksammades att vissa sekreterare inte hade full koll på vad samarbetsamtalen skulle grunda sig i, vilket kan resultera i att de som söker sig till samarbetsamtalen får olika hjälp beroende på vilken familjerättssekreterare de möter och vilka kunskaper denna besitter. Därmed blev det svårt att uppmärksamma om det var någon specifik metod eller utbildning som behövdes för att arbeta med barnets bästa, då de flesta verkade använda sig av ett hopplock av olika varianter.

Carolina, Karl och Kerstin uppmärksammar att deras arbete i samarbetsamtalen fokuseras på att gemensam vårdnad oftast är det bästa för barnet. Detta grundar sig i att den generella tolkningen kring barnets bästa är att ha umgänge med båda sina föräldrar (Singer 2012). Detta kan kopplas samman med Lipsky (1980/2010) som menar på att de normer som finns i samhället är liktydigt med frivillig, gemensam vårdnad och detta genererar att barnets bästa blir uppfyllt. Detta resulterar i att gräsrotsbyråkraterna förväntas se och arbeta utifrån det enskilda fallet men i praktiken utgår de ifrån stereotypiska antaganden, vilket innebär att barnets bästa är parallellt med frivillig, gemensam vårdnad.

Johanna och Annelie berättade istället att de inte utgick ifrån att gemensam vårdnad vore det bästa alternativet då de hade mer kunskap inom ämnet och visste att det ibland kan vara bättre för barnet att bo hos bara den ena förälder. Därmed var det extra viktigt för dem att skapa delaktighet i samarbetsamtalen för att barnen skulle kunna berätta vad de ville. Dessutom arbetade de med relationen mellan barnet och respektive förälder. Detta för att se om det fanns något att anmärka på i relationen som inte verkade vara i samförstånd med barnets bästa. Resultatet blev att arbetet fokuserade på

att uppmärksamma varje individ och på detta sätt säkerställa att barnets bästa blivit uppfyllt. I enlighet med Hart (1992) som menar på att för att kunna arbeta utefter barnets bästa så måste barnen erbjudas delaktighet i utredningar där de berörs. Genom delaktigheten får därmed utredarna en inblick i barnets känslor och förståelse för sin egen situation, och kan på så vis arbeta fram en gemensam lösning där barnperspektivet synliggörs.

Svensson, Johnsson och Laanemets (2008) uppmärksammar att som gräsrotsbyråkrat befinner man sig mellan organisationens uppdrag och vad medborgarnas behov och efterfrågningar är. Byråkraten ska på detta sätt utifrån exempelvis sin egen kunskap kunna tillgodose och säkerhetsställa att båda sidorna blir nöjda och allas önskemål blir uppfyllda. Därmed är det familjerättssekreterarnas uppgift att tillgodose familjens önskemål som framkommer under samarbetsamtalen och genom att på ett bra sätt använda sig av sin egen kunskap samt organisationens tillgångar.

Då sekreterarna inte får någon särskild utbildning och möjligheten till fortbildning i de olika kommunerna skiljer sig markant sinsemellan gör att det i vissa situationer blir svårt för familjerättssekreterarna att göra ett likartat jobb och förhålla sig till alla inblandade parter intresse i en utredning. Då syftet med studien var att uppmärksamma hur sekreterarna tolkar och arbetar med barnets bästa i samarbetsamtalen framkom det att det skiljer sig mellan möjligheten att arbeta och tolka barnets bästa då vissa familjerättssekreterare besitter kunskaper och erfarenheter som de i andra kommuner inte gör eftersom de inte har samma utbildningsbakgrund. Detta kan i sin tur försvåra arbetet då sekreterarna inte har användbar kunskap och verktyg att kunna arbeta och säkerhetsställa att barnets bästa blivit uppfyllt.

Svensson, Johnsson och Laanemets (2008) menar att gräsrotsbyråkratens handlingsutrymme och frihet innebär att de har möjlighet att göra egna bedömningar och utforma sitt arbete på olika sätt. Vilket trycker ännu mer på vikten av liknande utbildningsbakgrund och kunskapsnivå så att brukarna och i detta fall familjerna och barnen som besöker familjerätten blir bemötta på samma grunder. Som det har framkommit så skiljer sig kunskapsnivån mellan familjerättssekreterarna då vissa har gått vidareutbildningar för att få en djupare kunskap, medan andra inte fått någon mer utbildning inom ämnet. Därmed kan bemötandet och arbetet skilja sig stort åt mellan kommunerna och familjerättssekreterarna. Då handlingsutrymmet är en stor del av

familjerättssekreterarnas arbete bygger det på att de har kunskaper och förmågan att använda sig av handlingsutrymmet, och därmed säkerhetsställa att familjerna blir bemötta på ett bra sätt.

Samtliga intervjupersoner uppger att de har ett stort handlingsutrymme som generar förmågan att bedöma utifrån sin egen tolkning vad som är bäst i varje enskilt fall. Dock medför detta svårigheter därför att de har ett väldigt fritt förhållningssätt som resulterar i högre krav på den egna förmågan att komma fram till en bra bedömning. De personer som inte fått möjlighet till vidareutbildning hade förhoppning att få göra detta i framtiden då detta kunde hjälpa de att bedöma kring de olika aspekterna gällande barnets bästa. Carolina menar på att...

Vårt arbete ger oss ett stort handlingsutrymme där vi får fria händer hur vi ska jobba med samarbetsamtalen. Vi alla har olika sätt att göra bedömningar och tolkningar
(Carolina).

Carolina anger att det finns vissa svårigheter när en person ges ett stort handlingsutrymme. Eftersom det är fritt fram att göra sina egna bedömningar och tolkningar så ställs också högre krav på den egna förmågan. Hon menar att samarbetsamtalen i grund är anpassade till föräldrarna och att dessa ska komma överens. När de generella antagandena är på det viset, ligger det ett stort ansvar på familjerättssekreteraren att på egen förmåga delaktiggöra barnet för att få in barnets perspektiv. Alla intervjupersonerna har varit överens om att de har en väldigt hög arbetsbelastning vilket genererar svårigheter att lägga ner mycket tid på varje familj. Detta resulterar ibland att det inte finns möjlighet att uppmärksamma barnets viljor, och då går de efter stereotypiska antaganden att barnet mår bästa av umgänge med båda föräldrarna.

Vad som är lagstadgat i föräldrabalken (1949:381) ligger som den gemensamma nämnaren för alla familjerättssekreterarna och då främst vad som regleras i § 6:2 a där barnets bästa belyses och vad det innebär. Intervjupersonerna har uppgett att det är väldigt svårt att ha en övergripande metod som alla jobbar efter då många familjer som söker sig till samarbetsamtal är anonyma till en början, vilket resulterar i att fokus ligger på praktiska saker som rör barnet gällande boende och umgänge, inledningsvis

blir det ett hopplöst av olika metoder och teorier som kan anses fungera för respektive familj (Socialstyrelsen 2011). Karl berättade att det var viktigt att få föräldrarna att ”förstå värdet av samarbetsamtalen och att det kan bli mycket värre för barnet om detta inte löser sig så snabbt som möjligt”. I de fall där föräldrarna inte kan enas om en lösning gällande deras barn så sätts förvaltningsrätten in och gör en utredning för att kunna besluta om barnets boende. Förvaltningsrättens utredningar är oftast långdragna och påfrestande för familjerna, så för barnet bästa är om föräldrarna kan komma till en lösning i samförstånd inom samarbetsamtalen (Socialstyrelsen 2012). Vissa kommuner hade olika rutiner där vissa var väldigt noga med att förmedla vad samtalen skulle leda till och vad konsekvenserna skulle bli om föräldrarna inte följde vad familjerättssekreterarna ansåg som det bästa för barnet.

Karl uppger att i sin kommun använde de sig av ett avtal som gällde mellan föräldrarna och vad samarbetsmötet skulle resultera till. Där hade familjerättssekreterarna utnyttjat sitt handlingsutrymme och tagit fram ett avtal som föräldrarna skulle följa för att säkerställa att barnets bästa var den centrala punkten. Om föräldrarna bröt mot avtalet och gick emot vad familjerättssekreterarna ansåg som barnets bästa så avslutades samarbete.

Vårt fokus är att det ska lösas så fort som möjligt för barnets skull, om vi upplever att samtalen inte går dit vi vill så får vi avsluta. Det är ingen mening att sitta i samtal med föräldrar som inte vill lösa sina problem och därmed blir det utdraget för barnet, det är aldrig bra (Karl).

Hur föräldrarna bemöttes spelade väldigt stor roll beroende på vilken kommun och socialsekreterare de vände sig till. Vissa ansåg att det enbart var ett informationsmöte där föräldrarna skulle få veta vad de hade att välja på medan hos andra jobbade de mer på djupet för att gå till grunden med vad som påverkade familjen samt hur situationen kunde förbättras. Annelie förklarar att hennes arbete utgår ifrån principen barnets bästa och att detta genomsyrar hela hennes arbetssätt...

Jag är här för barnet och för deras talan vilket gör att jag inte bryr mig om hur föräldrarna mår, bara de inte påverkar barnet på ett negativt plan. I samarbetsamtalen kan familjerna som kommer vara anonyma om de inte blivit

skickade ifrån tingsrätten, detta gör att vi inte journalför deras utsagor och då blir det svårt att jobba efter en specifik manual. Allt är utifrån barnets bästa i mitt arbete och detta genomsyrar att jag utgår ifrån hur barnet ska få det så bra som möjligt. (Annelie).

Svensson, Johnsson och Laanemets (2008) påvisar att det mest utmärkande sättet för gräsrotsbyråkraten är att som i citatet ovan har familjerättssekreteraren stora möjligheter att göra individuella bedömningar av vad som krävs i sitt arbete. Därmed använder de generella riktlinjer och regler på olika sätt och nyttja sitt sunda förnuft och eget synsätt. Därmed skiljer sig arbetets utförande stort beroende på de socialsekreterare som familjen möter och när denne gör en individuell bedömning om vad som behöver jobbas med. Annelie fortsätter med...

För att familjerättssekreterare ska kunna göra en bedömning som grundar sig på barnets bästa är det viktigt och nödvändigt att göra individuella tolkningar utifrån barns berättelser och inställningar samt se till så att dessa uppmärksammas och synliggörs. (Annelie).

Det har framkommit av samtliga intervjupersoner att kunskapsnivån gällande begreppet barnets bästa skiljer sig åt mellan familjerättssekreterarna. Detta beror på att vissa kommuner satsade på att vidareutbilda sina familjerättssekreterare inom samarbetsamtal för att lättare kunna bedöma kring begreppet barnets bästa och när detta ansågs vara uppfyllt. Detta genererar i att bedömningen blir olikartad beroende på vilken sekreterare som möter familjerna i samarbetsamtalen och att det inte går att fastställa att barnets bästa framkommit då det inte finns specifika riktlinjer eller arbetssätt att arbeta efter.

6.2 Barns delaktighet i samarbetsamtal

Alla intervjupersonerna uppger att i de fall då det anses lämpligt ska barnen bjudas in i samtalen, men tolkningen när det anses lämpligt skiljer.

Svensson, Johnsson och Laanemets (2008) menar att gräsrotsbyråkraterna har ett stort och förhållandevis brett handlingsutrymme som gör att denne själv kan fatta beslut i sitt arbete, som t.ex. när det är rätt att höra barnet och på vilka grunder barnet ska anses vara delaktig i samarbetsamtalen och hur arbetet ska utformas. Det blir på detta sätt stora skillnader i hur sekreterarna bedömer när det är lämpligt och möjligt att höra och göra

barnet delaktigt, då de använder sig av sitt handlingsutrymme på olika sätt. Gräsrotsbyråkratens handlingsutrymme lägger även höga krav på deras förmåga att förhålla sig till familjerna på olika sätt både genom att arbetet delvis är individanpassat men även flexibelt och olikartat. I citatet nedanför uppger Kerstin att hon gjort bedömningen att hon sällan bjuder in barnen till delaktighet i samarbetsamtalen.

Jag har gjort bedömningen att det är väldigt sällan som det lämpar sig att barnet får vara med, samtalen med föräldrarna ska grunda sig i barnets bästa och som socialsekreterare för jag deras talan när de inte är med. Mitt mål är att få vuxna att förstå vad de gör med barnen och att deras bråk påverkar barnen på ett negativt sätt och att de formas efter vad de tvingas bevittna av föräldrarna (Kerstin).

Utifrån citatet ovanför framkommer det att barnen sällan blir delaktiga i samarbetsamtalen utan det är familjerättssekreteraren som för barnets talan. Det har tidigare framkommit vikten av att låta barnen bli delaktiga för att uppmärksamma deras behov och viljor. Även Hart (1992) poängterar vikten av att barnet erbjuds att vara delaktig redan från början, då det annars finns en risk att dessa glöms bort och endast ses som en dekoration inom samtalen. Detta då de inte blivit involverade och informerade om vad syftet med samtalet innebär och varför dennes föräldrar har behov av hjälp.

De flesta familjerättssekreterare har dock varit överens om att då tillfälle ges ska barnet göras delaktigt och erbjudas möjlighet att påverka sin egen situation. Däremot uppmärksammas svårigheter att fastställa när det är rätt tillfälle att höra barnet och vilka faktorer de behöver ta hänsyn till. Vissa ansåg att det enbart var i vissa fall som barnet skulle göras delaktigt i samarbetsamtalen, medan andra försökte skapa delaktighet för alla barn på något sätt. Detta resulterar därmed i en stor skillnad i bedömningen, där familjerättssekreterarna i vissa fall gjort bedömningen att barnen inte behöver vara delaktiga medan andra sekreterare tycker det är av stor vikt att höra barnen vid en så tidig ålder som möjligt och hela tiden påpeka att det är barnet som samtalen ska kretsa kring och byggas runt jmf Lipsky (1980/2010).

Jag tror att ovanstående kan förklaras med olika faktorer. Både att familjerättssekreterarna har möjlighet att påverka bedömningen utifrån sina egna

erfarenheter och personliga åsikter, men även utbildningsbakgrunden påverkar. Jag märkte en stor skillnad på hur familjerättssekreterarna förhöll sig och analyserade kring barns delaktighet, beroende på om de hade fått vidareutbildning och djupare kunskaper kring ämnet, i jämförelse med de familjerättssekreterarna som inte hade lika stora kunskaper. Detta bidrar i sig till att bemötandet och arbetssättet med barns delaktighet i samarbetsamtal skiljer sig stort åt beroende på familjerättssekreterarnas bakgrund och kunskapsområde.

I likhet med Harts delaktighetsmodellen (Socialstyrelsens 2012, s. 64) uppger samtliga intervjupersoner att när barnen fått vara delaktiga har de hamnat mellan nivå 6–8 i modellen, vilket visar på en hög delaktighet i samtalen och en stor möjlighet att påverka och influera utifrån vad barnet tycker är viktigt. Några intervjupersoner förklarar om svårigheterna att bedöma kring barnets bästa och dennes viljor, då det finns en del föräldrar som skrämt upp sina barn till att familjerättssekreterarna är onda och vill splittra deras familj, vilket resulterade i att barnen inte vågade tala om hur det egentligen låg till hemma och vad de egentligen ville. Därmed ansåg vissa intervjupersoner att det var extra viktigt att lägga ner energi på att skapa en god miljö för barnen så att de vågade öppna upp sig och berätta utifrån deras perspektiv. Nedanstående citat belyser denna problematik.

Många föräldrar har tyvärr skrämt upp sina barn att vi på familjerätten vill ta barnet ifrån föräldrarna och se till så att de inte får bo tillsammans. Detta bidrar till att barnet i så fall blir väldigt rädd att hamna hos andra människor och att de aldrig mer ska få träffa sina föräldrar igen. Därför väljer jag att prata med lite äldre barn i förhoppning att de ska våga öppna upp sig och därmed kunna berätta vad de vill och är i behov av
(Kerstin).

Annelie och Carolina påvisade när det ansågs möjligt att göra barnet delaktigt utgick de ifrån barnets ålder, där många påvisade att det ansågs mer naturligt att göra tonåringar delaktiga. Därför att de anses ha förmåga att uttrycka sig på ett mer begripligt sätt och en större möjlighet till att förstå konsekvenserna av en situation.

Alla familjerättssekreterare var eniga att i samtal med tonåringar utifrån Harts delaktighetsmodell (Socialstyrelsens 2012, s. 64) ansågs de ligga på en delaktighet

mellan 6–7 då de ansåg att de gav ungdomen stort deltagande och tillsammans med föräldrarna fick tonåringen berätta vad den ville. Carolina belyser barns deltagande såhär...

Barn har ett stort inflytande under tonårsåldern. För mig hade det varit omöjligt att gå emot en exempelvis 13 åringens genuina önskan. Det skulle kännas fel rakt igenom. Vissa barn är väldigt tydliga med vad de vill och om man får en god känsla så lyssnar man verkligen mycket på dom (Carolina).

Barnets ålder och personliga mognad låg som den övergripande grunden till beslutet att träffa barnet och lyssna på deras utsagor. Men då familjerättssekreterarna gjorde en individuell bedömning vad som ansågs vara ett moget barn innebar att skillnaderna var stora över hur ofta barnen fick komma till tals. Någon av intervjupersonerna ansåg att samarbetsamtal inte var en plattform, se nedanstående citat, för barn att befinna sig på. Då arbetet kretsar kring att skapa en förståelse och ett medvetande hos den vuxne att hur deras förhållningssätt gentemot varandra kan påverka deras barn och hur dessa i sin tur kan utveckla ett osunt leverne. Medan andra av intervjupersonerna, se citat ovanför, tyckte det var av yttersta vikt att skapa delaktighet för barnet då dennes vilja och syn på hemförhållandena var viktiga att synliggöra. (Röbäck 2012).

Barn ska få vara barn och ska därför inte bli intvingade att lyssna på föräldrarnas konflikter och osämja, det kan i sin tur hämma barnets utveckling om denne tvingas göra sin röst hörd när de inte uppnått en mognad där de kan avgöra vad som är sitt eget bästa (Kerstin).

Hart (1992) menar samtidigt att det är viktigt att barnet blir erbjuden att komma till tals och vara delaktig, även om de i vissa avseenden kan betraktas som ”för små” och omogna och därmed förbises. Just för att detta skapar meningsfullhet för barnet att de får känna att deras röst och åsikter räknas kan dessa upptäcka sina egna förmågor över vad de vill och lära sig ta ansvar.

Öberg och Öberg (2006) menar samtidigt på att skapa delaktighet för barnet är en väsentlig del i samarbetsamtalen. Detta för att barnet ofta skuldbelägger sig för att föräldrarna ligger i konflikt med varandra. Vissa av föräldrarna använder sina barn till

att välja sida det vill säga vilken förälder de helst vill bo hos. Härmed finns en svårighet att säkerställa barnets bästa om denne inte erbjuds delaktighet att få synliggöra sitt perspektiv och önskemål. Johanna uppmärksammar svårigheten i citatet nedanför.

Problemet med att höra barn rent generellt, oavsett ålder så ändra barnets sitt utlåtande beroende på vems inflytande barnet står under. Därmed väljer vi att höra barnet tillsammans med båda föräldrarna enskilt för att se så inte utsagorna skiljer sig markant ifrån när mamma respektive pappan är med. (Johanna).

Johanna ansåg att samarbetsamtalen syftar till att få föräldrarna att samsas och komma överens, men menade vidare att, för att vi ska hjälpa föräldrarna att komma fram till vad som är bäst för barnet och hur dessa kan vara en god och stabil förälder så behöver vi försäkra oss om att vi vet vad barnet har för tankar och idéer. För att bjuda in barnet och möjliggöra att denne får sitt sagt kan vi också säkerhetsställa att vi hjälper föräldrarna på bästa sätt att göra det som i grunden är det bästa för barnet.

Utifrån Johannas uttalande går det att förstå att det är en komplex situation i möjligheten att göra barn delaktiga i samarbetsamtal. Det har framkommit att de flesta familjerättssekreterare tycker det är viktigt att bjuda in barnet i samtalet, i den mån det anses möjligt. Dock ligger skillnaden i när det anses möjligt och hur delaktigheten ska göras. Grunden för intervjupersonerna har varit att det är viktigt att tänka på vad barnen tycker och känner men att fokus ligger på att föräldrarna ska få redskap att ta de beslut som gynnar barnet på bästa sätt. Jag har uppmärksammat i mina intervjuer och i analysen av empirin att förhållningssättet mellan familjerättssekreterarna skiljer sig åt, beroende på hur mycket kunskaper de har. De sekreterare som hade fördjupande kunskaper inom samarbetsamtalen kände sig mer flexibla att skapa egna lösningar till att skapa delaktighet för barnen. Medan de sekreterarna som inte hade lika stort kunskapsområde kände sig osäkra när det ansågs lämpligt att höra barnen och därför oftast gjorde bedömningen att barnet inte skulle vara delaktig i samarbetsamtalen.

Då det har framkommit att många föräldrar som kommer på samarbetsamtalen är där med barn i åldrar mellan 0–10 år, vilket i sin tur har skapat svårigheter och bidragit till att många gjort bedömningen att det inte går att höra barnet och erbjuda dessa att vara delaktiga och samtala kring vad de anser är deras bästa. I kommunen där Johanna jobbar

så utgår de ifrån Roger Harts (1992) syn att göra redan små barn delaktiga i samarbetsamtal. Detta för att de har en fördjupad kunskap i hur viktigt det är för barn att uppmärksammas, samt att de är införstådda med att vissa föräldrar inte alltid vet vad som är barnets bästa. Därmed har de börjat att höra barn vid 4-5 års ålder delaktiga i samarbetsamtalen. Samtalen har skett först med den ena föräldern, sedan med den andra. Därmed går det för familjerättssekreterare att utesluta om barnet ändrar sina utsagor och om den faktiskt förstår innebörden av samtalet. Detta har resulterat i en säkrare grund att bedöma utifrån barns delaktighet där både barnen och föräldrarna får yttra sina åsikter och viljor (Hydén och Hydén 2002).

6.3 Bedömning av föräldrars utsagor

Alla familjerättssekreterare har varit eniga om att det är väldigt svårt att bedöma sanningshalten i föräldrarnas utsagor under samarbetsamtalen. I de fall då enskilt samtal ägde rum med båda parterna var det svårt att uppmärksamma om det föräldrarna säger är sanningsenligt då de enbart har möjligheten att träffas enskilt en gång. Röbäck (2012) förklarar att det är väldigt tidskrävande att träffa föräldrarna enskilt och bedöma sanningshalten kring deras utsagor då det ofta förekommer att de är motsägelsefulla där exempelvis föräldrarna säger emot varandra enbart för att få sin röst hörd och vinna över den andre föräldern. Exempelvis menar Karl såhär.

Vårt arbete går ut på att hjälpa föräldrarna att förstå vad som är det bästa för barnen och att de ska lära sig hur de ska handskas med vissa situationer utifrån vad som är lämpligast för barnet (Karl).

Karl poängterar vikten av att hjälpa föräldrarna att komma till insikt vad som är det bästa för barnen, och det är alltid en lösning i samförstånd. Johanna berättar om hur svårt det är att arbeta med föräldrar som ligger i konflikt med varandra, arbetet dra ut på tiden då familjerättssekreterarna måste sortera om det ligger någon sanning i de anklagelser som föräldrarna riktar mot varandra. Detta i enlighet med Lipsky (1980/2010) som synliggör att gräsrotsbyråkratens mål och förutsättningar grundar sig i ambitionen att göra ett gott arbete, men att arbetet byggs utifrån de möjligheter som finns inom respektive organisation. Därmed behöver familjerättssekreterarna konkreta verktyg för att arbeta med föräldrar i konflikter och möjliggöra barnets delaktighet i samarbetsamtalen för att barnets perspektiv ska synliggöras.

Black och Lwin (2012) visar att det är stressigt och krävande att arbeta med föräldrar som hamnat i konflikt/ osämja och därmed läggs stor fokus på att reda ut vad deras konflikt handlar om, istället för att uppmärksamma vad som är bäst för barnet och vad denne vill. Många familjerättssekreterare känner under intervjuerna att de saknar direkt erfarenhet och kunskap att hantera föräldrars konflikter med varandra, samt hur de ska jobba med det parallellt med förmågan att uppmärksamma barnen. Det har framkommit av sekreterarnas utsagor att det finns föräldrar som manipulerar sina barn till att tycka och säga vad föräldern vill. Detta var familjerättssekreterarna medvetna om, därmed hade de velat få en specifik metod för hur de skulle förhålla sig i dessa situationer, och hur de skulle säkerställa att barnets bästa var i fokus.

Black och Lwin (2012) förklarar att det i bland även förekomma våld mellan föräldrarna, detta kan innebära att den ene föräldern inte vågar framställa sina önskemål av rädsla för den andre parten. Därmed behöver familjerättssekreterarna vara väl medvetna om detta för att kunna säkerhetsställa att barnets bästa ligger som grund, för föräldrarna behöver också känna sig trygga och klara av att berätta vad de behöver hjälp med (Black och Lwin 2012).

Carolina förklarade att de på arbetsplatsen hade en frågeguide med ”sveda frågor” som syftade till att uppmärksamma om föräldrarna är rädda för att ta upp något eller känner sig hotade av den andra parten. Frågeguiden gick ut på ha enskilda samtal med föräldrarna innan samarbetsamtalen började, då det i sin tur är lättare att kunna berätta vad man känner om den andre föräldern inte är med.

Som Carolina uppger så har de i hennes kommun tagit fram ett arbetssätt som de förhåller sig till i samarbetsamtalen för att bedöma kring föräldrars rädslor mot varandra. I denna kommun hade de uppmärksammat att det inte var önskvärt att träffa båda föräldrarna först, på grund av att de uppmärksammade att vissa föräldrar inte vågade tala sanning inför den tidigare partnern. Detta resulterade i att de valde att höra föräldrarna åtskilda först och utvecklade en frågeguide med känsliga frågor som skulle uppmärksamma om den ene föräldern kände sig hotad eller rädd gentemot den andre. Johanna menar på vikten av att finnas där och stötta båda föräldrarna i nedanstående citat.

Det är viktigt att båda föräldrarna känner att vi lyssnar på dem lika mycket och därmed pratar enskilt med dem så att de i lugn och ro kan uttrycka vad de känner och tänker.

Det är under dessa samtal som vi gör den största bedömningen kring om det förekommer våld i hemmet eller om det föreligger något hot mot någon av parterna
(Johanna).

Johanna uppger vikten av att finnas där och motivera föräldrarna att ta sig ur destruktiva mönster och leverne, och därmed uppmuntra de till att göra förändringar som har utgångspunkt i barnets bästa. Av Annelie framkom det att fokus låg på att försöka få alla att ta lika stor plats i samarbetsamtalen, båda föräldrarna men även barnet ska få säga sitt. I den mån det hinns med så försökte de alltid prata enskilt med föräldrarna innan de satte sig ner med båda samtidigt, detta för att öka delaktigheten för båda parterna, en annan intervjuperson upplevde föräldrarnas konflikter som ett störningsmoment som hindrade hen till att fokusera på barnet. Därmed läggs en stor press på familjerättssekreterarna att styra samtalet mot barnets bästa och påvisa för föräldrarna konsekvenserna för deras konflikter i relation till hur barnet mår.

Detta går att koppla ihop med Svensson, Johnsson och Laanemets (2008) som menar att familjerättssekreterarna intar rollen som stödjare där föräldrarna får hitta egna lösningar men med hjälp och vägledning av familjerättssekreterarna. Karl var tydlig med att tala om att deras arbete i första hand var att finnas till för barnet och att utgångspunkten gällande samarbetsamtalen skulle vara ur barnets bästa. Om de behövde hjälp att reda ut sin konflikt, fick de vända sig till någon annan. Här markerade familjerättssekreteraren att det inte var okej att låta konflikten gå ut över barnet och att det inte ingick i dennes arbetsuppgifter att lösa deras osämja.

Jag tolkar Johannas citat utifrån Lipskys (1980/2010) teori om målkonflikt, där klientcentrerade mål (lösa föräldrarnas konflikter) står i motsättning till organisationscentrerade mål (erbjuda samarbetsamtal med fokus på barnets bästa). Det står dock inte i förbindelse med Rystedt (2012) som förklarar att ju svårare konflikt föräldrarna befinner sig i, desto svårare blir det att säkerställa att barnets bästa blir uppfyllt. Sammanfattningsvis menar hon att det ligger i familjerättssekreterarnas intresse att arbeta fram en lösning gällande konflikten för föräldrarna.

7 Avslutande diskussion

Min studie har byggt på fem intervjuer med familjerättssekreterare inom olika kommuner som arbetar med frivilliga samarbetsamtal mellan föräldrar i en separation. Syftet med studien har varit att uppmärksamma hur sekreterarna tolkar **principen** barnets bästa och hur de arbetar med detta i praktiken, samt hur delaktiga barnen tillåts vara under samarbetsamtal. Genom mitt syfte och mina frågor under intervjuerna har jag fått kännedom om hur arbetet med barnets bästa och delaktighet fungerar i praktiken, utifrån vilka redskap, metoder och utbildningsbakgrunder som familjerättssekreterarna haft möjlighet att använda sig av i samtalen för att ha en god och stabil kunskapsgrund att luta sig tillbaka på. I analysen framgår även hur viktigt varje sekreterare anser att det är att höra barnets perspektiv och hur de delgivit denna delaktighet i samtalen utifrån den individens ålder och personlig mognad.

Av studien har det framgått att arbetet med barnets bästa inom samarbetsamtal ser olika ut beroende på vilken familjerättssekreterare som gör bedömningen, det som ligger till grund för samtalen är vad respektive sekreterare anser är det viktigaste att uppmärksamma. Det har då framkommit att det finns en stor variation när det gäller vad familjerna och barnen har fått hjälp med utifrån vad sekreteraren har tolkat som sin roll i arbetet. En del av de intervjuade har lyft fram möjligheten och flexibiliteten som de har att skriva individuella avtal med föräldrarna, för att därigenom undvika eventuell domstolsprocess som kan vara både långdragna och extremt påfrestande för barnen. Andra av de intervjuade har varit tydliga med att syftet med samarbetsamtalen är att informera föräldrarna vad de kan göra för att skapa bättre relation och familjemiljö för de hemmavarande barnen.

Då familjerättssekreterarna tillämpar barnets bästa och delaktighet på olika sätt i samarbetsamtalen så uppstår det en något oklar definition på vad barnets bästa innebär i praktiken och hur socialsekreterare arbetar med detta i samarbetsamtalen. Genom att använda gräsrotsbyråkrati, socialarbetarrollen och Harts delaktighetsmodell som teorier i studien kunde en större förståelse för sekreterarnas handlingsutrymme och förmåga att använda sig av detta skapas. Vidare kunde betydelsen och resultaten av arbetet och samtalen med barn och deras familjer inom samarbetsamtalen synliggöras och problematiseras.

Resultatet påvisade som sagt att familjerättssekreterarnas möjligheter att jobba med barnets bästa i samtalen var olikartade utifrån deras egen uppfattning och kunskapsbakgrund om vad samarbetsamtalen skulle syfta till. Den generella uppfattningen om barnets bästa var att alla barn skulle ha rätten att växa upp under goda och stabila förhållanden med välfungerande föräldrar. Men synen på hur detta skulle uppnås eller vilka möjligheter som finns för att undersöka att barnets bästa blivit uppfyllt var olika bland de intervjuade. Utifrån min studie har det visat sig att sekreterarna har stora möjligheter att jobba med föräldrarna utifrån ett hopplock av olika metoder och modeller som de själva anser bäst. Därmed har möjligheten blivit varierande gällande att lyssna på barnen och göra de delaktiga så att de får höras själva och påvisa vad de själva önskar och vill. Då en individuell tolkning av vad familjerättssekreterarna själva anser är det bästa för barnen skiljer sig arbetet väldigt mycket och därmed förståelsen för vad samarbetsamtalen ska bidra till. Det har även framkommit av intervjuerna att utbildning på arbetsplatsen skiljer sig markant mellan familjerätterna i landet och därmed innebär att vissa familjerättssekreterare besitter större kunskaper att tolka och jobba med barnets bästa i samarbetsamtalen än andra sekreterare har. Jag anser att utbildning på arbetsplatsen skapar bättre förutsättningar och ger en tydligare bild vad barnets bästa är och hur detta ska uppmärksammas och tillgodoses i samarbetsamtalen.

Svårigheterna med att tolka barnets bästa och sätta fingret på när detta blivit tillgodosett bidrar till att familjerättssekreterarna har stora möjligheter att använda sig av sitt handlingsutrymme och skapa en egen uppfattning om när barnets bästa är uppfyllt och på vilka grunder som barnet behöver höras och känna sig delaktig i samarbetsamtalen. Jag tycker det känns oroväckande att det har visat sig vara så stora skillnader i hur arbetet med samarbetsamtal fungerar och vilka möjligheter professionella har att bedöma barns behov av delaktighet. För att det inte finns en säker grund för när barnen ska bli delaktiga och att de bli bemötta på olika sätt, beroende på vilken kommun de befinner sig i. Jag tror att det finns en risk när utbildningsbakgrunder ser så olika ut och socialsekreterarna har så stora möjligheter att använda sig av sitt handlingsutrymme att relevant och betydande information som hade varit nödvändig för att kunna få en så komplett utredning som möjligt går förlorad.

Tidigare forskning kring ämnet har varit knapphändig och en del har varit ganska gamla, vilket gjorde det intressant att se om arbetet inom samarbetsamtalen hade utvecklats. Då vi fick en ny lagändring 2006 som skulle säkerställa att barn fick en större delaktighet ville jag undersöka om delaktigheten hade ökat hos barnen gentemot den tidigare forskningen och vad min studie frambringade. Jag blev medveten om att det fortfarande inte fanns någon garanti för barnen att bli delaktiga, detta på grund av att vissa familjerättssekreterare inte hade förmågan att bedöma om när det ansågs lämpligt att skapa delaktighet för barnen. Detta utifrån att de hade för få kunskaper inom ämnet.

Min studie har bidragit till att belysa skillnaderna mellan familjerätterna i olika kommuner och uppmärksammat att det inte finns ett gemensamt arbetssätt som de använder sig av. Vilket resulterar i svårigheter att bedöma när principen barnets bästa blivit tillgodosett och när barnen ska göras delaktiga. Utifrån den nya lagändringen framkom det av studien att familjerättssekreterarna inte fått specifika arbetssätt att förhålla sig till och inte heller har de skapats möjligheten till att bedöma kring barns delaktighet. Min studie har påvisat att problem som framkommit vid tidigare forskning kvarstår, vilket genererar i svårigheter att bedöma om principen barnets bästa. Jag hade en förhoppning om att kunna belysa att familjerättssekreterarna var mer införstådd i vad principen betyder och hur de ska säkerställa att den blivit uppfylld. Då forskning kring den nya lagändringen 2006 var svag önskade jag med studien att synliggöra att barns delaktighet arbetades med på ett mer konkret sätt i utgångspunkt i den nya lagändringen. Men det framkom av de flesta intervjupersonerna att de inte hade någon specifik metod kring bedömning av barns delaktighet, vilket resulterade i att lagändringen inte implementerats i arbetssätten ännu.

Jag anser att det skulle behövas ny forskning på området hur det går att skapa en vägledande metod för familjerättssekreterarna att bedöma kring barns bästa och delaktighet. För att skapa trygghet för sekreterarna i sin yrkesutövning och säkerställa att barnen blir bemötta på ett likvärdigt sätt, oavsett vart i landet de söker sig.

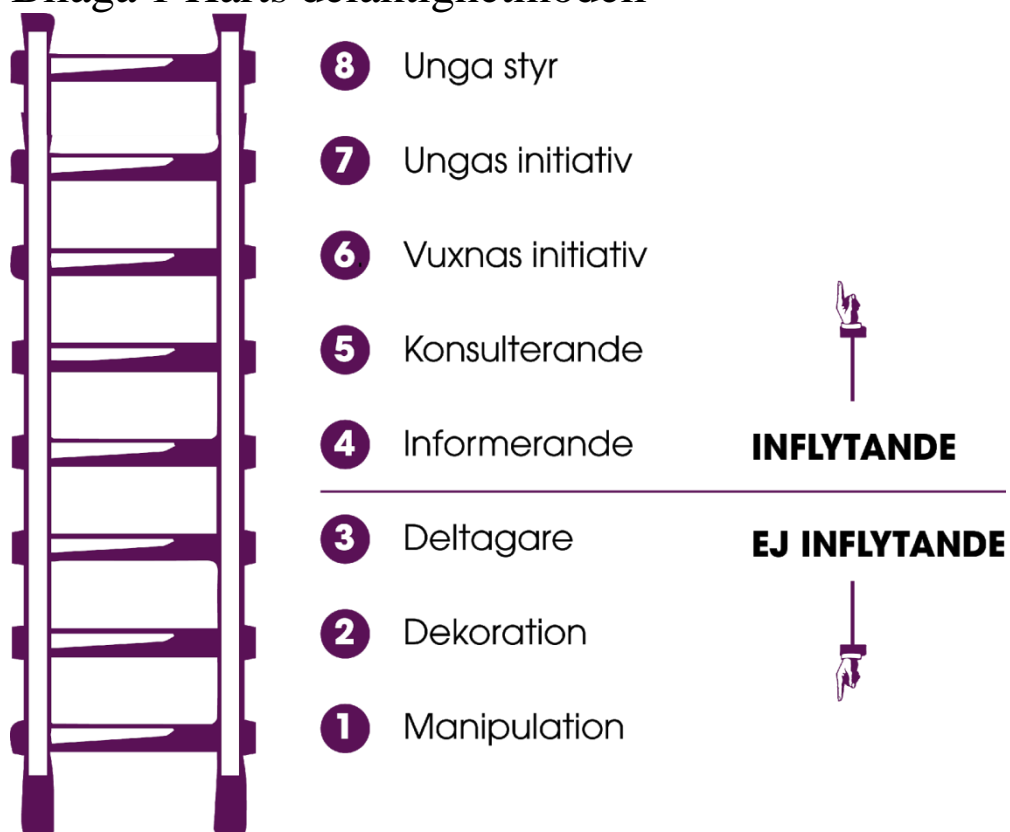
Referenser

- Ahrne, G & Svensson, P (red.) (2015). *Handbok i kvalitativa metoder*. Johanneshov: MTM
- Becker, H S (2008). *Tricks of the trade- Yrkesknep för samhällsvetare*. Malmö: Liber AB.
- Bryman, A (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. 2., [rev.] uppl. Malmö: Liber.
- Dalen, Monica. (2007). *Intervju som metod*. Malmö: Gleerups.
- Hart, R (1992). *Children's participation - from tokenism to citizenship*. Florence: UNICEF International child development centre.
- Helgesson, G.(2015). *Forskningsetik*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Hydén, M. & Hydén, L-C. (2002). *Samtal om den nya familjen och det eviga föräldraskapet*. Stockholm: Natur och kultur.
- Lipsky, M (1980). *Street-level bureaucracy: dilemmas of the individual in public services*. New York: Russell Sage Foundation
- Meeuwisse, A, Swärd, H, Eliasson-Lappalainen, R & Jacobsson, K (red.) (2008). *Forskningsmetodik för socialvetare*. 1. utg. Stockholm: Natur & kultur
- Rejmer, A (2003). *Vårdnadstvister. En rättssociologisk studie av tingsrätts funktion vid handläggning av vårdnadskonflikter med utgångspunkt från barnets bästa*. Sociologiska institutionen, Lund universitet, Lund.
- Rennstam, J & Wästerfors, D (2015) ”Att analysera kvalitativt materialet”. I Ahrne, G & Svensson, P (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. Stockholm: Liber AB, ss. 220-236.
- Ryrstedt, E (2009): *Mediation Regarding Children – Is the Result Always in the Best Interests of the Child? A View from Sweden*. International Journal of Law, Policy and the Family. Volume 26, Issue 2.
- Röbäck, K (2012): *Barns röster i vårdnadstvister: om verkställighet och professionellas riskbedömningar*. Diss. (sammanfattning) Göteborg: Göteborgs universitet.
- Saini, M Black, Tara L (2012): *Child protection workers' experiences of working with high-conflict separating families*. *Children and Youth Services*. Volume 34, Issue 7. Pages 1309–1316.
- Schiratzki, J. (1997). *Vårdnad och vårdnadstvister*. Diss. Stockholm: Stockholms universitet.
- Schiratzki, J. (2010). *Barnrättens grunder*. Lund: Studentlitteratur.
- SFS 2001:453. Socialtjänstlag. Stockholm: Socialdepartementet.

- Singer, A. (2012). *Barnets bästa. Om barns rättsliga ställning i familj och samhälle*. Nordstedts Juridik AB.
- Socialstyrelsen (2012). *Vårdnad, boende och umgänge- Handbok- stöd för rättstillämpning och handläggning inom socialtjänstens familjerätt*. Stockholm: Socialstyrelsen.
[http://www.mfof.se/Documents/Vårdnad,%20boende%20och%20umgange/Vardnad-boendeumgange.pdf](http://www.mfof.se/Documents/Vardnad,%20boende%20och%20umgange/Vardnad-boendeumgange.pdf)
- Socialstyrelsen. (2015). Grundbok i BBIC - Barns behov i centrum. [Elektronisk].
Tillgänglig:
<http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/19928/2015-10-07.pdf>
[2016-08-30]
- Socialstyrelsen (2011). Familjerätten och barnet i vårdnadstvister. Uppföljning av hur 2006 års vårdnadsreform slagit igenom i socialtjänstens arbete. Artikelnr: 2011-11-40.
- Svensson, K. & Johnsson, E. & Laanemets, L. (2008). *Handlingsutrymme- Utmaningar i socialt arbete*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Thurén, T (2007). *Vetenskapsteori för nybörjare. 2.*, [omarb.] uppl. Stockholm: Liber
- Trost, J. (2010). *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur.
- UNICEF. (2009). Barnkonventionen- FN:s konvention om barnets rättigheter. Stockholm.
- Vetenskapsrådet (2011). *God forskningssed*. Stockholm: Vetenskapsrådet rapportserie 1:2011
http://www.domstol.se/Publikationer/Statistik/domstolsstatistik_2015.pdf
- Wiklund, L. (2003). *Vårdvetenskap i klinisk praxis*. Stockholm: Natur och kultur.
- Öberg, B. & Öberg, G. (2006). *Samarbetsamtal- en väg till fortsatt föräldraskap*. Västra Frölunda: Mareld.

8 Bilagor

Bilaga 1 Harts delaktighetmodell

Bilaga 2 Informationsbrev

Till dig/ni som arbetar som familjerättssekreterare inom kommunal familjerätt. Jag har en förfrågan om deltagande i min studie som berör barnets bästa och delaktighet i samarbetsamtal. Mitt namn är Rebecka Ahlberg och jag studerar till socionom på Linnéuniversitete i Växjö. Under termin 6 fördjupar jag mig i ett forskningsområde som mynnar ut i en kandidatuppsats. Mitt syfte med uppsatsen är att få en förståelse för hur familjerättssekreterare arbetar för att säkerställa att barnets bästa blir uppfyllt i samarbetsamtal, samt hur delaktiga de anses få vara. Jag har fått kännedom under studietiden att begreppet barnets bästa är ganska oklart, och att resultatet kan bli väldigt olika beroende på vem som gör tolkningen, detta beroende på det stora handlingsutrymmet som socialarbetare har. Barnets bästa framkommer ofta i vårdnadstvister och samarbetsamtal, men då separerade föräldrar ibland befinner sig i en svår konflikt läggs det stort ansvar på familjerättssekreterarna att arbeta med konflikten, samtidigt som barnets bästa ska vara en central del av samtalet. Jag vill genom denna studie få en inblick i vilka metoder och arbetssätt som familjerättssekreterarna använder sig av i sin bedömning av barnets bästa. Min förhoppning med denna studie är att få en ökad förståelse för de kunskaper och erfarenheter familjerättssekreteraren besitter om begreppet barnets bästa. Ni väljer vart intervjuerna kommer att ske, förslagsvis på er arbetsplats, intervjuerna kommer ta högst en timme. Med ert tillstånd kommer intervjuerna att spelas in, men kommer inte höras av någon obehörig och kommer även att raderas efter att de har renskrivits. Era namn och arbetsplatser kommer inte röjas i studien, utan ni kommer tillges figurerade namn. Deltagandet i studien är frivilligt och kan avbrytas när som helst.

Bilaga 3 Intervjuguide

Intervjufrågor

1. Har ni några metoder eller teorier som ni använder er av i arbete för att resonera kring barnets bästa?
2. Vilka strategier använder ni er av för att fastställa riskbedömningar inom utredningarna?
3. Hur ställer ni er till föräldrars anklagelser mot varandra? Hur bedömer ni att de är sanningsenliga?
4. Hur delaktiga anser du att barnet är under utredningen utifrån Harts delaktighetsmodell?
5. Vad är barnets bästa för dig?
6. Vad anser du är viktigt för att ett barn kunna växa upp under gynnsamma förhållanden?
7. Upplever du att du har alla redskap för att kunna besluta om barnets bästa? Är det något du saknar eller önskar att du hade?
8. Hur arbetar ni med föräldrars eventuella konflikter?
9. Hur bedömer trovärdigheten hos föräldrarna?
10. När hör ni barnet i samarbetsamtal och hur stor betydelse har dennes utsagor?
11. Vilka olika komponenter väger du in i beslutet och bedömningen?
12. Vad ser du för specifika svårigheter att bedöma om barnets bästa i vårdnadstvister?

Bilaga 4 Samtyckes- och informationsbrev

Hej, här kommer ett information- och samtyckesbrev. Mitt namn är Rebecka Ahlberg och jag studera till socionom på Linnéuniversitete i Växjö. Jag är inne på min 6 termin nu och här ingår det att skriva en kandidatuppsats. Studiens syfte är att få en djupare förståelse för hur familjerättssekreterare arbetar med barnets bästa i samarbetsamtal och hur de aktivt arbetar för att göra barnen delaktiga. Studien kommer genomföras via intervjuer på era arbetsplatser och kommer max vara i 1 timme. Om ni samtycker kommer jag spela in intervjuerna med min telefon, detta för att lättare kunna transkribera inspelningarna till text. Inspelelingarna kommer bara lyssnas av mig och kommer att raderas när studien är renskriven.

Ert deltagande är frivilligt och kan avslutas om ni känner för det. Detta innebär också att ni inte behöver svara på alla frågor om ni inte vill det. Ert deltagande kommer vara anonymt, vilket innebär att era namn och arbetsplatser inte kommer framgå i studien, utan ni kommer delges figurerade namn. När uppsatsen blivit godkänd kommer den att publiceras på Linnéuniversitete studentportal Diva.

Härmed ger jag mitt samtycke till att delta i studien genom intervju.

Dagens datum:

Namnunderskrift: